

MIROŚLAW HABOWSKI
Uniwersytet Wrocławski

POLSKA W GRUPIE WYSZEHRADZKIEJ (2011–2017)

Celem niniejszego artykułu jest opis i wyjaśnienie aktywności Rzeczypospolitej Polskiej (RP) na forum Grupy Wyszehradzkiej (V4) w okresie sprawowania władzy przez drugi rząd Donalda Tuska oraz rządy Ewy Kopacz i Beaty Szydło. W badanym okresie Polska dwukrotnie sprawowała prezydencję w Grupie: w okresie lipiec 2012–czerwiec 2013 oraz lipiec 2016–czerwiec 2017. Były to miesiące szczególnego zaangażowania Polski w działania tej struktury. Grupa Wyszehradzka, powołana do istnienia w 1991 r., nie spełnia kryteriów definiujących organizację międzynarodową (jej działalności nie reguluje statut, nie posiada budżetu, stałego sekretariatu i kadry urzędniczej – poza Międzynarodowym Funduszem Wyszehradzkim). W opinii polskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych (MSZ) nie jest to jednak wada, bowiem: „Brak zaplecza instytucjonalnego okazał się wyjątkowo dobrym posunięciem. Dzięki temu można łatwiej odpowiadać na różne wyzwania i kryzysy, jak również szybko reagować na zmieniającą się rzeczywistość polityczną. Słabość instytucjonalna okazała się w tej sytuacji polityczną siłą”¹.

Pomimo powtarzających się co jakiś czas głosów komentatorów i polityków, iż V4 jest martwa, to współpraca w tym formacie wykazuje zdumiewającą trwałość², co skłania do poddania analizie polskiej aktywności na jej forum.

W trakcie badań zostanie wykorzystana perspektywa neorealistyczna. Niesie to kilka konsekwencji, na które należy w tym miejscu zwrócić uwagę.

¹ Ministerstwo Spraw Zagranicznych, *Raport polskiego przewodnictwa w Grupie Wyszehradzkiej. Lipiec 2012–czerwiec 2013*, red. P. Bajda, Warszawa 2013, s. 8.

² M. Gwiazdowski, *Polska polityka w Grupie Wyszehradzkiej: paradoks skali*, „Polski Przegląd Dyplomatyczny” 2012, nr 2 (64), s. 45; Zob. także artykuły [w:] „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej” 2013, zeszyt 1: T. Olejarz, T. Stępniewski, *Grupa Wyszehradzka: status polityczny i specyfika działań międzynarodowych na przykładzie inicjatywy Partnerstwa Wschodniego Unii Europejskiej*, s. 110–111; W. Gizicki, *O zasadności istnienia Grupy Wyszehradzkiej*, s. 41–50.

Po pierwsze, w efekcie strukturalistycznego charakteru owej teorii nacisk zostanie położony na czynniki z poziomu systemu międzynarodowego, a nie krajowego systemu politycznego³ czy jednostki. Po drugie, artykuł ma charakter internacjonalogiczny, a nie politologiczny. W efekcie państwo będzie traktowane jako aktor monolityczny, a nie wewnętrznie pluralistyczny⁴. Po trzecie, autor przyjmuje stanowisko materializmu metodologicznego. Nie oznacza to przyjęcia materializmu ontologicznego. Zapewne polityczni decydenci wyznają pewne poglądy (idee). Niewątpliwie wpływają one na ich percepcję sytuacji międzynarodowej i wypływające z tegoż postrzegania decyzje i działania. Niestety, nie wiemy jakie idee politycy wyznają naprawdę. Wiemy tylko jakie idee publicznie głoszą, ale ich działania często są z owymi deklaracjami sprzeczne⁵. Nie wiemy, czy wypływa to z faktu, że są one jedynie deklaracjami wiary w dominujące w danym czasie wartości bez ich faktycznej internalizacji⁶, czy też ze słabości ludzkiej natury. Nie jest to jednak dla nas istotne – w obu przypadkach prawdopodobnie działania polityczne będą zgodne z logiką wynikającą z konkretnego usytuowania aktora w systemie⁷. Głoszone idee mogą być jedynie polityczną propagandą albo narracją skonstruowaną dla zafałszowania obrazu rzeczywistości (np. tezy, iż kapitał nie ma narodowości, czy też, że liberalna globalizacja – tak jak wcześniej komunizm – jest historyczną koniecznością)⁸. Nie wiemy jakie są prawdziwe intencje przywódców państw, ale nawet znając je, nie możemy być pewni, że nie ulegną one zmianie. Ponadto żaden przywódca nie

³ Oczywiście owe pominięcie poziomu państwa ma charakter względny. Baza źródłowa artykułu pochodzi głównie z oficjalnych stron organów władzy wykonawczej RP (przede wszystkim MSZ). Wynika to w oczywisty sposób z faktu, iż – zgodnie z konstytucją RP – to Rada Ministrów prowadzi politykę zagraniczną państwa. Jest to oczywiście element z poziomu państwa.

⁴ T. Pugaczewicz, *Teorie polityki zagranicznej. Perspektywa amerykańskiej analizy polityki zagranicznej*, Kraków 2017, s. 53–70.

⁵ Z tych powodów traktuję idee jako czynnik będący zmienną wiadomą niewiadomą; Zob. B. Sajduk, *Tradycyjne metody analizy polityki zagranicznej*, [w:] K. Szczerski (red.), *Podmiotowość geopolityczna. Studia nad polską polityką zagraniczną*, Warszawa 2009, s. 60–61.

⁶ W kontekście niniejszej pracy refleksję musi budzić łatwość z jaką po 1989 r. dotychczasowi piewcy socjalizmu i „przyjaźni z ZSRR” stali się głosicielami liberalnej demokracji, wolnego rynku i zacieśniania związków z Zachodem. Podobnie dawni opozycjoniści z dużą łatwością porzucili klerykalizm i syndykalizm na rzecz politycznego i ekonomicznego liberalizmu.

⁷ Autor niniejszego artykułu nie wyklucza także apriorycznie stanowiska idealizmu obiektywnego. Nie omawia jednak tego aspektu, gdyż konkurencyjne wobec neorealizmu nurty w nauce o stosunkach międzynarodowych, takie jak liberalizm i konstruktywizm jako swą ontologiczną podstawę przyjmują idealizm subiektywny.

⁸ Z racji instrumentalnej funkcji spełnianej przez idee dla realizacji celów politycznych w niniejszym artykule poświęcimy im nieco uwagi. W celu zweryfikowania hipotezy, iż jedynie w ograniczonym stopniu są one przyczyną działań, ale są przede wszystkim instrumentem polityki zostanie zbadana (metodą heurystyczną) ich zgodność z prowadzoną faktycznie polityką.

jest nieśmiertelny, a następcy mogą mieć intencje i poglądy odmienne niż poprzednicy⁹. Po czwarte, nie przyjmuję konstruktywistycznego założenia o jakościowym charakterze multilateralizmu. Ta znana koncepcja Johna G. Ruggiego jest popularna w polskich badaniach nad organizacjami międzynarodowymi¹⁰. Uważam, że w realnie istniejącym systemie relacji między państwami występują tylko typy bilateralne i imperialne, a typ „multilateralny” jest jedynie paretowską derywacją maskującą imperialny („jednobiegunowy”) charakter współczesnego systemu międzynarodowego.

Grupa Wyszehradzka została powołana w celu ułatwienia osiągnięcia integracji z Zachodem poprzez koordynację działań Polski, Czechosłowacji i Węgier. Zarazem Federacja Rosyjska (FR) została zidentyfikowana jako wróg – i to założenie nadaje V4 znaczenie polityczne. Zarazem jednak nie należy owej diagnozy traktować w kategoriach absolutnych: natężenie wrogości ulegało zmianie w wymiarze temporalnym, ale także przestrzennym. Min. Witold Waszczykowski nie bez powodu, komentując przy okazji jednego ze spotkań ministrów spraw zagranicznych V4 efekty warszawskiego szczytu NATO, stwierdził, iż „nie wszystkie państwa członkowskie NATO – partnerzy z Grupy nie są tu wyjątkiem – podzielają obawy Polski i naszą ocenę agresywnej postawy Rosji”¹¹. Drugą sferą aktywności V4 są wspólne zabiegi o wzmocnienie własnej pozycji w ramach Unii Europejskiej (UE) i NATO. Trzecim, wzmocnienie własnej pozycji w kontaktach z innymi partnerami: zarówno także działających we własnych strukturach multilateralnych, jak i z pojedynczymi państwami. Czwartym wreszcie, pogłębianie własnej współpracy na rzecz rozwoju regionu (infrastruktura komunikacyjna, bezpieczeństwo energetyczne, promocja kultury partnerów z V4, wspólne imprezy sportowe¹²). W takiej kolejności zostaną przedstawione kolejne aspekty aktywności Polski na forum V4.

Antyrosyjski wymiar polskiej koncepcji V4 widoczny jest w wielu aspektach, odnoszących się zarówno bezpośrednio do Rosji, jak też pośrednio – jako aspekt

⁹ J.J. Mearsheimer, *The Gathering Storm: China's Challenge to US Power in Asia*, „The Chinese Journal of International Politics”, 2010, vol. 3, s. 383; Artykuł dostępny w Internecie na stronie domowej Johna Mearsheimera.

¹⁰ Zob. I. Popiuk-Rysińska, *Organizacje międzynarodowe. Zarys problematyki*, [w:] S. Parzymies, I. Popiuk-Rysińska (red.), *Udział Polski w organizacjach międzynarodowych*, Warszawa 2012, s. 18–20; J. Czaputowicz, *Multilateralna dyplomacja państw środkowoeuropejskich przed i po 1939 roku*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio M. Balceniensis et Carpathiensis”, 2016, vol. 1, no 1–2, s. 9–10. Artykuł dostępny na stronie: <http://journals.umcs.pl/bc/article/view/4690/pdf>.

¹¹ *Minister Waszczykowski: głos V4 w dyskusji o przyszłości UE musi być silny*, www.msz.gov.pl, 29 VIII 2016; (wszystkie źródła internetowe wykorzystane w niniejszym artykule zostały pobrane w dniach 1–10 II 2018 r.).

¹² Należy tu wskazać przede wszystkim „wyszehradzkie” wyścigi kolarskie.

wsparcia przez Grupę rozszerzenia UE i NATO o państwa wschodnioeuropejskie oraz zachodniobałkańskie. Jest widoczna tak w działaniach z dziedziny polityki bezpieczeństwa ujętego tradycyjnie, jak i w kwestiach gospodarczych (także często ujmowanych w kategoriach bezpieczeństwa, np. bezpieczeństwa energetycznego regionu). Polski MSZ przypominał (w 2013 r., a więc gdy stosunki polsko – rosyjskie były relatywnie dobre), iż Grupa powstała jako forum współpracy ukierunkowanej na integrację regionu z instytucjami zachodnimi¹³. W wymiarze geopolitycznym oznaczało to poparcie dla przejmowania kontroli przez struktury dawnego zimnowojennego bloku zachodniego nad powstałą w wyniku zmian politycznych w 1989 r. strefą buforową pomiędzy NATO a Rosją (początkowo jeszcze ZSRR). W polskiej perspektywie było to zwiększanie własnego bezpieczeństwa¹⁴, ale Moskwa postrzegała jako zagrożenie i zbliżanie się USA do rosyjskich granic¹⁵. Potwierdzenie prawdziwości retrospektywnego sądu polskiego MSZ na temat pierwotnego celu Trójkąta Wyszehradzkiego znajdujemy w licznych wydanych ówczesnie dokumentach¹⁶. Nie bez podstaw autorzy „Raportu” ogłoszonego w 2013 r. przypomnieli, że V4 we wszystkich „pierwotnych dokumentach” wskazywała wspólnotę doświadczeń walki z komunizmem i „chęć powrotu do rodziny zachodnich demokracji”¹⁷. Choć, jak widzimy historia jest opisana w kategoriach poetycko-ideologicznych, to jednak skoro atrybutem demokracji jest jej zachodniość, to atrybutem komunizmu jest jego wschodniość. Ponadto ujęcie, w którym przeciwnikiem komunizmu (bytu

¹³ MSZ, *Raport polskiego przewodnictwa w Grupie Wyszehradzkiej. Lipiec 2012–czerwiec 2013*, op. cit., s. 8; Taką samą interpretację genezy Grupy Wyszehradzkiej znajdujemy w dokumentach powstałych w okresie rządu B. Szydło; Zob. 15 lutego 2016. 25. *Rocznica powstania Grupy Wyszehradzkiej*, www.msz.gov.pl.

¹⁴ R. Kuźniar, *Polityka zagraniczna III Rzeczypospolitej*, Warszawa 2012, s. 122–123, 164; R. Zięba, *Polityka zagraniczna Polski w strefie euroatlantyckiej*, Warszawa 2013, s. 39, 43–44.

¹⁵ J.J. Mearsheimer, *Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault? The Liberal Delusions That Provoked Putin*, „Foreign Affairs” 2014, nr 5, s. 2.

¹⁶ *Deklaracja o współpracy Rzeczypospolitej Polskiej, Czeskiej i Słowackiej Republiki Federacyjnej i Republiki Węgierskiej w dążeniu do integracji europejskiej*, Wyszehrad, 15 lutego 1991 r., „Zbiór Dokumentów PISM” 1992, nr 1, s. 234–238; *Deklaracja Krakowska „Państw Trójkąta”*, Kraków, 6 października 1991 r., „Zbiór Dokumentów PISM” 1992, nr 2, s. 171–178; *Oświadczenie Ministrów Spraw Zagranicznych „Państw Trójkąta” w sprawie współpracy z Sojuszem Północnoatlantyckim*, *Ibidem*, s. 169–170; *Szczyt Trójkąta Wyszehradzkiego*, Praga, 5–6 maja 1992 r., „Zbiór Dokumentów PISM” 1992, nr 3, s. 173–179; *Memorandum polityczne rządów Czeskiej i Słowackiej Republiki Federacyjnej, Republiki Węgierskiej i Rzeczypospolitej Polskiej w sprawie ściślejszej integracji ze Wspólnotami Europejskimi i perspektywy przystąpienia*, Budapeszt, Praga, Warszawa, 11 września 1992 r., „Zbiór Dokumentów PISM” 1992, nr 4, s. 120–131; *Aide – Memoire rządów państw Grupy Wyszehradzkiej do państw Wspólnoty Europejskiej przekazane w Brukseli 2 czerwca 1993 r.*, „Zbiór Dokumentów PISM” 1993, nr 2, s. 144–145.

¹⁷ MSZ, *Raport polskiego przewodnictwa w Grupie Wyszehradzkiej. Lipiec 2012–czerwiec 2013*, op. cit., s. 8.

idealnego) są materialnie istniejące państwa/narody, sugeruje, że „komunizm” jest tu zastępczym określeniem ZSRR.

Jeszcze wyraźniej antyrosyjski aspekt w percepcji przez polskich dyplomatów przeszłości V4 widać w opisie kryzysu funkcjonowania Grupy w latach 1993–1998: „Słowacja (...) próbowała występować w roli pomostu między Wschodem a Zachodem”, co zostało uznane za próbę odrzucenia przez ten kraj „tożsamości środkowoeuropejskiej”¹⁸.

W wystąpieniach kierowników polskiej polityki zagranicznej sprzed 2014 r. znajdujemy stwierdzenia, iż stosunki z Moskwą są niełatwe, ale stabilne¹⁹. Niekiedy dostrzegano, że FR jest drugim partnerem gospodarczym Polski²⁰.

Po 2014 r. Polska na forum V4 promowała tezę o agresywnym charakterze rosyjskiej polityki zagranicznej. W polskiej narracji działań Rosji w żaden sposób nie wiązano z wcześniejszymi działaniami Stanów Zjednoczonych (USA) i niektórych państw UE na rzecz obalenia prezydenta Wiktora Janukowycza, po tym, gdy ten nie podpisał umowy stowarzyszeniowej Ukrainy z Unią. Nie usiłowano także wyjaśnić sprzeczności między opisem sytuacji w kategoriach wojny rosyjsko-ukraińskiej, a faktem utrzymania stosunków dyplomatycznych i gospodarczych przez oba państwa. Teza o agresywnym charakterze rosyjskiej polityki miała dwa warianty. Pierwszy eksponował tezę o rosyjskiej agresji na Ukrainie i pomijał fakt, iż znaczna część społeczeństwa ukraińskiego odniosła się negatywnie do Euromajdanu²¹. W drugim zarzucano Rosji wspieranie separatystów ze wschodniej Ukrainy. Minister spraw zagranicznych Radosław Sikorski taką interpretację – dostrzegającą także wewnętrzny aspekt konfliktu ukraińskiego – wyraził po spotkaniu z ministrem spraw zagranicznych i handlu Węgier Tiborem Navracsicsem. Spotkanie miało charakter bilateralny, ale przytaczamy je, gdyż rozłożenie akcentów w wypowiedziach obu ministrów pokazuje różnice w poglądach państw wyszehradzkich²². Podobnie wiceminister Konrad Pawlik na konsultacjach politycznych w Pradze (związanych z przygotowaniami do kolejnych prezydencji w V4) użył formuły „zaprzestanie wspierania

¹⁸ *Ibidem*, s. 9.

¹⁹ Minister Radosław Sikorski w TVP Info o spotkaniu 12 szefów dyplomacji w Gdańsku, www.msz.gov.pl; Gdańskie spotkanie ministrów spraw zagranicznych państw V4, bałtyckich i nordyckich odbyło się w lutym 2013 r.

²⁰ Minister Radosław Sikorski o znaczeniu Grupy Wyszehradzkiej i roli Polski w wywiadzie dla węgierskiego HVG, 4.07.2013 r., www.msz.gov.pl.

²¹ Szefowie MSZ państw Grupy Wyszehradzkiej za rozwojem Partnerstwa Wschodniego; depesza PAP 28.04.2014; Żeby prowadzić prawdziwą politykę, nie można się bać – minister Grzegorz Schetyna dla czeskiego dziennika „Hospodarskie Noviny”; 13.10.2014; www.msz.gov.pl.

²² Sikorski: Rosja zwiększa wsparcie dla separatystów, depesza PAP 14.07.2014 r., www.msz.gov.pl.

sił antyukraińskich przez Rosję²³. Z upływem czasu ukrywanie różnicy poglądów było coraz trudniejsze. Minister Grzegorz Schetyna wprost wskazywał, iż różnica stanowisk w stosunku do Rosji jest, obok partykularnych interesów gospodarczych, głównym zagrożeniem dla utrzymania jedności Grupy²⁴. Gdy w październiku 2014 r. G. Schetyna udawał się na bilateralne spotkanie do Pragi, jako jeden z dwóch głównych tematów rozmów podał kwestię „żywienia współpracy w Grupie Wyszehradzkiej, która z powodu kryzysu na Ukrainie jest poddawana rozmaitym próbom”. Jakże to były „rozmaite próby” możemy się dowiedzieć czytając ostatnie akapity komunikatu Polskiej Agencji Prasowej (PAP) w sprawie praskiej wizyty szefa polskiej dyplomacji. Znajdujemy w nim przykłady odmiennych niż polskie deklaracji w sprawie „kryzysu na Ukrainie” (faktycznie raczej stosunku do Rosji). Wymieniono wrześnieowy apel prezydenta Czech Miloš Zeman o zniesienie zachodnich sankcji gospodarczych²⁵ na Rosję, kilkakrotnie zgłaszane zastrzeżenia rządu Słowacji wobec rozszerzania unijnych sankcji przeciw Rosji oraz deklarację obejmującego urząd premiera Roberta Fico, w której zapowiadał odbudowę przyjaznych stosunków z FR i utrzymanie wzajemnie korzystnych stosunków handlowych. Węgierskiemu premierowi wypomniano jego słowa ubolewania z powodu oddalania się UE od Rosji (słowa „oddalania się” PAP wzięła w cudzysłów) oraz zapowiedź sprzymierzenia się z innymi państwami Unii, które pragną spowolnienia tego procesu²⁶. W komunikacie PAP po spotkaniu wyrażano przekonanie o zniesieniu różnic i przyjęciu przez Czechy stanowiska polskiego. Cytowano słowa obu ministrów: „Zgodzi-

²³ 30 kwietnia 2015. *Polsko – czeskie konsultacje w Pradze*, www.msz.gov.pl; Nazwa „siły antyukraińskie” w przypadku sporu wewnętrznego wydaje się mniej udana niż „separatyści”.

²⁴ *Nie możemy zapomnieć o Krymie. Nie wolno akceptować rosyjskiej agresji – minister Grzegorz Schetyna w wywiadzie dla „Rzeczypospolitej”, 8.10.2014*, www.msz.gov.pl; W istocie ujawnione wówczas różnice były dla ekspertów mało zaskakujące, gdyż już wcześniej mieli świadomość rozbieżności w tym względzie; Zob. T. Olejarz, T. Stępniewski, art.cyt., s. 117–118; A. Sadecki, *Grupa Wyszehradzka – środkowoeuropejski przykład współpracy regionalnej*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej” 2013, zeszyt 1, s. 103.

²⁵ Używanie w kontekście relacji UE – Rosja kategorii „sankcja”, typowej dla prawa wewnętrznego, zamazuje różnice między ładem wewnątrzpaństwowym a międzynarodowym. Ten pierwszy ma charakter hierarchiczny (w którym władza może karać sankcjami podlegające sobie podmioty), a drugi anarchiczny. Używanie terminu „sankcje” zamiast „embargo” potwierdza imperialny charakter współczesnego świata, ale lekceważy fakt, że Rosja leży na zewnątrz imperium i dysponuje suwerennością w normalnym (niezredefiniowanym) znaczeniu tego słowa. W efekcie „sankcje” nałożyły na siebie obie strony konfliktu; Por. J. Symonides, *Sankcje w prawie międzynarodowym*, hasło w: A. Klafkowski i in. (red.), *Encyklopedia prawa międzynarodowego i stosunków międzynarodowych*, Warszawa 1976, s. 356–358.

²⁶ *Schetyna udaje się do Czech; rozmowy m. in. o Grupie Wyszehradzkiej, depesza PAP 09.10.2014*, www.msz.gov.pl; Fragment o rozbieżności stanowisk w stosunku do antyrosyjskich sankcji został powtórzony w kilku następujących komunikatach PAP dotyczących V4.

liśmy się, że wprowadzone sankcje były konieczne, miały duże znaczenie, pomogły w osiągnięciu zawieszenia broni” (Lubomir Zaoralek); „Mieliśmy bardzo podobne zdanie w kwestii sankcji i dalszego traktowania polityki rosyjskiej na wschodzie Ukrainy” (G. Schetyna)²⁷. W kategoriach zaklinania rzeczywistości można uznać wypowiedzi polskiego ministra dla prasy czeskiej, w której zapewniał, iż utrzymanie „solidarności transatlantycznej i europejskiej” wobec pomajdanowej Ukrainy udaje się w „naszej części Europy (...) ponieważ znamy historię, wiemy jak należy budować stosunki z Rosją, która zachowuje się tak, jak się zachowuje w ciągu ostatnich miesięcy na Krymie i na Wschodzie Ukrainy”. W duchu tradycji polskiego romantyzmu stwierdził: „żeby prowadzić prawdziwą politykę, nie można się bać”²⁸. Znajomość historii wskazuje, że Czesi są mało podatni na romantyczną retorykę.

Mimo rozbieżności, we wspólnych deklaracjach V4 polskie poglądy znajdowały odzwierciedlenie: „Kraje V4 podtrzymują poparcie dla unijnej polityki nieuznawania nielegalnej aneksji Półwyspu Krymskiego przez Federację Rosyjską” czytamy w oświadczeniu V4 z 30 X 2014 r.²⁹. Zarazem jednak Polska musiała się pogodzić z tezą, że rozwiązanie kryzysu nie jest możliwe bez udziału Rosji. Ujęto to jednak w wieloznacznej formule: „Kraje V4 podzielają pogląd, że tylko konstruktywna rola Federacji Rosyjskiej może zagwarantować trwałą pokój i stabilność we wspólnym sąsiedztwie”³⁰. Tego samego dnia w Bratysławie odbyło się spotkanie ministrów spraw zagranicznych V4 i Wielkiej Brytanii. Według relacji polskiego MSZ ministrowie „zaznaczyli, że nie ma żadnych okoliczności, które sprzyjałyby zniesieniu sankcji wobec Rosji”³¹. Kwestia ta jednak nie znalazła

²⁷ G. Schetyna: *Grupa Wyszehradzka powinna mówić jednym głosem*, depeza PAP, 10.10.2014, www.msz.gov.pl.

²⁸ Żeby prowadzić prawdziwą politykę, art. cyt., www.msz.gov.pl.

²⁹ *Wspólne oświadczenie ministrów spraw zagranicznych Grupy Wyszehradzkiej w sprawie Ukrainy, 30 października, 2014 r.*, www.msz.gov.pl.

³⁰ *Ibidem*; Nieco później min. G. Schetyna powiedział: „Rosja jest nie tylko częścią problemu, ale musi być również częścią rozwiązania”. Miało to według niego nastąpić wskutek zachowania przez UE solidarności w kwestii antyrosyjskich sankcji. 17 grudnia 2014. *Minister Schetyna spotkał się z ambasadorami mówiącymi po polsku*, www.msz.gov.pl. Jak widać udział Rosji w rozwiązaniu miał polegać na podporządkowaniu się Zachodowi. Możliwa jest wszakże inna interpretacja cytowanego fragmentu oświadczenia V4, zakładająca iż Rosja odegra konstruktywną rolę tylko w przypadku, gdy jej interesy zostaną wzięte pod uwagę w procesie dialogu, a nie dyktatu. G. Schetyna zlekceważył ponadto dorobek nauk o stosunkach międzynarodowych (pracę Hufbauera, Schotta i Elliot), sceptycznie odnosząc się do skuteczności sankcji gospodarczych. Odmienne niż rząd węgierski, rząd polski lekceważył fakt, że wojna ekonomiczna przynosi straty także gospodarce państw UE.

³¹ 31 października 2014. *Spotkanie szefów MSZ państw V4, Bałkanów Zachodnich, Austrii i Włoch w Bratysławie*, www.msz.gov.pl.

odzwierciedlenia we wspólnym oświadczeniu³². Pozorność osiągnięcia jedności w V4 ujawniła się już w grudniu 2014 r. Wiceminister Rafał Trzaskowski zapowiedział na posiedzeniu sejmowej komisji ds. Unii Europejskiej, iż na szczycie UE w Brukseli 18–19 XII 2014 r. Polska sprzeciwi się zmiękczeniu sankcji przeciwko Rosji. Poinformował także, o staraniach Polski, aby w tej sprawie Grupa „mówiła jednym głosem”³³. Przyznał zarazem, że członkowie V4 mają w tej sprawie różne stanowiska, dodając, że premier E. Kopacz w trakcie wizyty w Pradze uzyskała zapewnienie, iż rząd czeski będzie prezentował takie same stanowisko jak Polska (i Niemcy)³⁴.

Za najbardziej sceptyczne wobec antyrosyjskiej polityki można uznać Węgry. Gdy w lutym 2015 r. min. G. Schetyňa udawał się z wizytą do Budapesztu w depeszy PAP znajdujemy bardzo wymowny fragment: „Polityka Orbana jest krytycznie oceniana przez Zachód i część Węgrów, którzy kilkakrotnie protestowali przeciwko zacieśnianiu kontaktów między Budapesztem a Moskwą”³⁵. Zauważmy, że rząd Viktora Orbana dysponował poparciem zdecydowanej większości Węgrów – wręcz przeciwnie niż mająca kilka miesięcy później stracić władzę w Polsce Platforma Obywatelska. Zresztą, w każdym państwie jakaś część obywateli krytykuje politykę swojego rządu – na tym polega pluralizm polityczny w demokratycznym państwie. Interesująca jest też uwaga o krytycznej ocenie ze strony Zachodu. Najczęściej twierdzi się, że to państwa środkowoeuropejskie nakłaniają swych zachodnich partnerów do prowadzenia wrogiej wobec Moskwy polityki. Przypadek węgierski sugeruje możliwość, iż zachodnie mocarstwa realizują swoje interesy względem FR, przedstawiając się jako ci, którzy nie mają wobec niej uprzedzeń, ale muszą się liczyć ze stanowiskiem swych środkowoeuropejskich – rusofobicznych – partnerów. Jak widać, Zachodowi owa rusofobia najwyraźniej odpowiada, skoro z nieukrywaną wrogością podszedł on do faktu dobrych stosunków węgiersko–rosyjskich (a w latach 90. XX w. słowacko–rosyjskich). Cytowany powyżej fragment depeszy PAP spełnia interesującą funkcję z jeszcze jednego powodu: wskazuje na pewną pozorność jednolitego stanowiska V4 wobec Rosji. Zdanie to następuje bowiem bezpośrednio po cytacie wypowiedzi rzecznika prasowego MSZ na pytanie o jedność Grupy w stosunku do Rosji: „Jeśli popatrzeć na decyzje, jakie podejmujemy wspólnie w ramach Unii

³² *Separatist – planned east Ukraine elections „illegitimate”*, 30 X 2014, <https://www.gov.uk>.

³³ Rodzi to pytanie o sens owej formuły: czy jest to postulat by partnerzy mówili takim samym głosem jak Warszawa? Czy też stanowi deklarację otwartości na argumenty partnerów z V4, i gotowość do przyjęcia ich stanowiska? – wydaje się, że raczej to pierwsze.

³⁴ Trzaskowski: *Polska przeciwko zmiękczeniu sankcji wobec Rosji, depesza PAP z 4 grudnia 2014 r.*, www.msz.gov.pl.

³⁵ *Szef MSZ udaje się na Węgry; będzie rozmawiał z Orbaniem, depesza PAP z 11 lutego 2015 r.*, www.msz.gov.pl.

Europejskiej, jak najbardziej Grupa Wyszehradzka mówi jednym głosem i to jest naszym celem”³⁶. Polski MSZ zamieścił na swej stronie internetowej komunikat PAP, nie dystansując się od zawartej w nim krytycznej oceny polityki Węgier wobec Moskwy. Można więc przypuszczać, że PAP zakomunikował Budapesztowi to, co nie wypadało publicznie stwierdzić dyplomatom.

Podobny dyplomatyczny unik znajdujemy w komunikacie z kolejnych polsko-węgierskich konsultacji, tym razem na poziomie wiceministrów spraw zagranicznych: „Rozmowa dotyczyła również sytuacji na Ukrainie i polityki UE wobec Rosji. – Polska i Węgry są zdeterminowane by wspierać proces reform na Ukrainie – zaznaczyli wiceministrowie”³⁷. Milczenie na temat efektów rozmowy na temat relacji UE – Rosja sugeruje istnienie rozbieżności.

Stanowisko koalicji Platforma Obywatelska (PO) – Polskie Stronnictwo Ludowe (PSL) odnośnie celowości utrzymania antyrosyjskich sankcji gospodarczych podtrzymywał także rząd sformowany przez Prawo i Sprawiedliwość (PiS) agitując w tej sprawie na forum V4³⁸.

W marcu 2015 r., w trakcie spotkania ministrów spraw zagranicznych V4 oraz państw bałtyckich i nordyckich w Szczyrbskim Jeziorze (Słowacja), pojawił się wątek stacjonowania wojsk amerykańskich w krajach bałtyckich, co Schetyna ocenił pozytywnie³⁹. Podobne stanowisko przedstawił słowackim czytelnikom prasy minister Witold Waszczykowski. Odrzucał on przekonanie, że może to prowokować Rosję: „Obecność instalacji obronnych na terenie flanki pokazuje determinację do obrony i odstrasza, odstrasza wszelkie zakusy, wszelkie akcje, które mogłyby doprowadzić do dalszych zmian granic bądź pomniejszenia bezpieczeństwa naszej części Europy”. Czechów przekonywał zaś, iż Polska jako graniczne państwo NATO musi „zwracać uwagę na politykę Rosji oraz jej wojskową aktywność, która doprowadziła do stworzenia bardzo niebezpiecznej sytuacji w Europie Środkowo – Wschodniej. Dlatego też chcemy, aby NATO było bardziej obecne na wschodniej flance”⁴⁰. Także przy okazji warszawskiego szczytu Sojuszu, w związku z brakiem entuzjazmu Czech i Węgier wobec tworzenia stałych baz Sojuszu w krajach „wschodniej flanki”, pojawiła się kwestia spójności Grupy. Minister Waszczykowski minimalizował znaczenie rozbieżności i nie

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ 13 kwietnia 2015. *Polsko – węgierskie konsultacje w Budapeszcie*, www.msz.gov.pl.

³⁸ 13 czerwca 2016. *Spotkanie ministrów państw Grupy Wyszehradzkiej i Beneluksu; 13 marca 2017. Minister Witold Waszczykowski w Radiowej Jedynce*, www.msz.gov.pl.

³⁹ *Słowacja/Bezpieczeństwo energetyczne i Ukraina na spotkaniu grup V4 i NB8, depesza PAP z 13 marca 2015 r.*, www.msz.gov.pl; Relacjonując spotkanie G. Schetyna ponownie sprzeciwił się zniesieniu czy osłabieniu antyrosyjskich sankcji. Autor komunikatu PAP zapewnił zaś, że przedstawiciele V4 i NB8 (Nordic-Baltic Cooperation) są zgodni w tej kwestii.

⁴⁰ *Wywiad ministra Witolda Waszczykowskiego dla słowackiej telewizji publicznej RTVS; 1 czerwca 2016. Wywiad ministra dla czeskiego dziennika Mladá Fronta DNES*; www.msz.gov.pl.

formułował pretensji wobec partnerów: „Rzeczywiście te kraje nie zabiegały o stacjonowanie wojsk, nie zabiegały o bazy, natomiast nie przeszkadzały innym w tych zabiegach”⁴¹. Polemizując z tezą węgierskiego ministra Petera Szijártó, który nie uważał za możliwy atak FR na jakiegokolwiek członka NATO, mówił: „Miejmy nadzieję, że czas pokaże, że miałeś rację. Wiem jednak na pewno, że w 2014 r. po raz pierwszy od 1945 r. wojna i agresja stały się częścią europejskiej polityki, a Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE) ważny filar europejskiej architektury bezpieczeństwa, okazała się niezdolna do porażenia sobie efektywnie z kryzysem ukraińskim”⁴².

Na zewnątrz Grupy różnice były jednak ukrywane (przynajmniej w działaniach mających charakter dyplomacji publicznej). Np. w trakcie wykładu „Rola Europy w niepewnym świecie – perspektywa Grupy Wyszehradzkiej” wygłoszonym w irlandzkim Institute of International and European Affairs polską diagnozę agresywnego charakteru rosyjskiej polityki W. Waszczykowski zdawał się przedstawiać jako wspólną dla całego regionu. Mało wiarygodnie zapewnił, że Polska nie jest immanentnie wrogo nastawiona wobec wschodniego sąsiada: „Wręcz przeciwnie. Chciałbym zapewnić Państwa, że Polska chce stabilnej i przewidywalnej Rosji, działającej zgodnie z prawem międzynarodowym”⁴³. Przekładając owe dyplomatyczne formuły na język analizy politycznej, możemy skonstatować, iż Waszczykowski chce FR podporządkowanej Zachodowi, bo to przecież ten drugi miałby decydować, co jest, a co nie jest zgodne z „prawem międzynarodowym”. Realizując cel zestawiania deklaracji z rzeczywistością pozajęzykową należy przypomnieć, że Polska, uczestniczyła w agresji na Irak, nie potępiała działań USA, Francji i Wielkiej Brytanii zmierzających do obalenia świeckich reżimów w państwach arabskich (Tunezja, Libia, Egipt, Syria) w czasie tzw. Arabskiej Wiosny czy chociażby zaangażowania Waszyngtonu w obalenie prezydenta W. Janukowycza. Nie świadczy to o przywiązaniu współczesnej Polski do prawa międzynarodowego (np. Karty Narodów Zjednoczonych). Bombardowania Jugosławii w 1999 r. (poparte przez Polskę) podważają zaś tezę, iż to dopiero w 2014 r. wojna stała się częścią europejskiej polityki.

Widoczne oblicze antyrosyjskie miała narracja w kwestii współpracy V4 w dziedzinie bezpieczeństwa energetycznego. Nie ukrywano, że chodzi o niezależnienie

⁴¹ Depesza PAP: Minister Witold Waszczykowski: wkrótce mogą rozpocząć się rozmowy V4 z Wielką Brytanią, www.msz.gov.pl.

⁴² 29 sierpnia 2016. Minister Waszczykowski: głos V4 w dyskusji o przyszłości UE musi być silny, www.msz.gov.pl; W trakcie budapesztańskiego spotkania V4 przekonywał także, że Rosja „ucieknij się do wszystkich środków, by osłabić jedność NATO”; Na temat różnicy z Węgrami w sprawie zagrożenia ze strony Rosji; Zob. także: 8 września 2016. Minister Witold Waszczykowski w programie „Jeden na jeden”, www.msz.gov.pl.

⁴³ Szef MSZ: patrzymy na wschód z coraz większym niepokojem, depesza PAP z 24 listopada 2016 r., www.msz.gov.pl.

się w tym względzie od Rosji. Polska przekonywała do tego stanowiska swoich partnerów wykorzystując zarówno spotkania V4, jak i bilateralne ze swoimi środkowoeuropejskimi sąsiadami⁴⁴.

Politykę wypierania wpływów rosyjskich z państw wschodnioeuropejskich w wymiarze dyplomatycznym V4 realizowała głównie poprzez spotkania w formacie V4+państwa Partnerstwa Wschodniego (PW)⁴⁵. Polscy politycy dbali, by wyglądało, iż to nie Zachód występuje z inicjatywą zacieśnienia współpracy ze wschodnimi sąsiadami, ale odpowiada – z pewnymi oporami – na usilne prośby płynące z państw Partnerstwa. Np. w depeszy PAP zapowiadającej spotkanie szefów dyplomacji V4 i PW w maju 2013 r.⁴⁶ (opublikowanej także na stronie MSZ) czytamy: „w Krakowie ministrowie będą dyskutować o możliwościach wsparcia wschodnich partnerów w ich działaniach na rzecz integracji z Unią Europejską”⁴⁷. Cytowany przez PAP minister R. Sikorski ujmował stowarzyszenie Ukrainy z UE, tak jakby był to jednostronny interes Kijowa i żaden interes Unii, w związku z czym Kijów powinna prowadzić politykę jednostronnych ustępstw: „Sikorski mówił we wtorek w radiowej *Trójce*, że spotkanie w Krakowie będzie przygotowaniem do bardzo ważnego szczytu Partnerstwa Wschodniego w Wilnie. Podkreślił, że „plan maksimum” wileńskiego szczytu to „podpisanie umowy stowarzyszeniowej z Ukrainą i zakończenie negocjacji z dwoma, albo nawet trzema krajami Partnerstwa”. „To wymaga jeszcze wielkich wysiłków, bo ileś krajów w UE nie jest jeszcze przekonanych do podpisania umowy stowarzyszeniowej z Ukrainą” – podkreślił szef polskiego MSZ. Jak dodał, „plan minimum to odbycie szczytu i przynajmniej nakreślenie przyszłości Partnerstwa, ale to by nas nie satysfakcjonowało”. „Pracujemy nad tym, (by osiągnąć plan maksimum

⁴⁴ MSZ, *Raport polskiego przewodnictwa w Grupie Wyszehradzkiej. Lipiec 2012–czerwiec 2013, op. cit.*, s. 11, 13; *Szefowie dyplomacji Polski i Czech o Ukrainie i wspólnym działaniu w Europie, 26 lutego 2014 r.*; *Żeby prowadzić prawdziwą politykę*, art. cyt.; *Wspólne oświadczenie ministrów spraw zagranicznych Grupy Wyszehradzkiej w sprawie Ukrainy, 30 października, 2014 r.*; *W Bratysławie spotkanie ministrów spraw zagranicznych V4 i Niemiec, depesza PAP z 23 marca 2015 r.*; www.msz.gov.pl.

⁴⁵ W niniejszym artykule skoncentruję się na najbardziej dramatycznym przypadku Ukrainy. Szerzej na temat współpracy V4 „na rzecz wschodniego sąsiedztwa” zob. M. Gwiazdowski, art. cyt., s. 57–60.

⁴⁶ W spotkaniu uczestniczyli także ministrowie spraw zagranicznych (lub europejskich) państw sprawujących prezydencję w UE w 2013 r. – Irlandii i Litwy, szefowa unijnej dyplomacji Catherina Ashton oraz komisarz (ds. rozszerzenia i europejskiej polityki sąsiedztwa) Štefan Füle.

⁴⁷ *W piątek spotkanie szefów MSZ Grupy Wyszehradzkiej i Partnerstwa Wschodniego, depesza PAP 14.05.2013*, www.msz.gov.pl; W komunikacie polskiego MSZ ze szczytu czytamy: „Podczas krakowskiego spotkania omawiano również możliwości wsparcia wschodnich partnerów w ich działaniach na rzecz demokracji i integracji z UE”; *17 maja 2013. O Partnerstwie Wschodnim w Krakowie*, www.msz.gov.pl. Wydaje się, że lepiej politykę UE wobec wschodnich sąsiadów opisuje słowo „naciski”, a nie „wsparcie”.

– PAP) bardzo intensywnie. Po to byłem w Kijowie ponad dwa tygodnie temu” – dodał Sikorski. Szef MSZ zaznaczył, że prezydent Ukrainy W. Janukowycz „rozumie, co musi zrobić, aby zwiększyć szanse na podpisanie umowy”⁴⁸.

Dla przedstawienia narracji jaka dominowała w Polsce na temat stowarzyszenia Ukrainy z UE (co będzie istotne dla analizy stanowisk przyjmowanych przez V4 w odniesieniu do sytuacji na Ukrainie po obaleniu prezydenta Janukowycza) warto zacytować obszerny fragment depeszy PAP zapowiadającej krakowskie spotkanie V4+PW: „Spośród wschodnich sąsiadów Unii formalnie to Ukraina jest najbardziej zaawansowana we współpracy z UE; w marcu 2012 r. parafowała z Unią umowę o stowarzyszeniu i wolnym handlu, ale jej podpisanie odwleka się ze względu na ochłodzenie relacji między Kijowem a Brukselą po skazaniu byłej ukraińskiej premier Julii Tymoszenko na siedem lat więzienia za nadużycia przy zawieraniu kontraktów gazowych z Rosją. Zastrzeżenia UE wzbudził też przebieg jesiennych wyborów parlamentarnych na Ukrainie. Unia deklaruje, że chce podpisać umowę stowarzyszeniową z Ukrainą na szczycie w Wilnie, ale aby było to możliwe, Kijów musi poczynić zdecydowane postępy przynajmniej w trzech dziedzinach: zbadać nieprawidłowości po wyborach parlamentarnych w październiku zeszłego roku, zająć się problemem wybiórczego stosowania prawa⁴⁹ oraz przeprowadzić reformy uzgodnione w planie stowarzyszeniowym”⁵⁰. Jak widać, PAP nie bierze pod uwagę, że to Ukraina może uznać, że warunki

⁴⁸ *W piątek spotkanie szefów MSZ Grupy Wyszehradzkiej i Partnerstwa Wschodniego, depesza PAP 14.05.2013, www.msz.gov.pl*; W tej samej depeszy przytoczono także słowa rzecznika MSZ Marcina Bosackiego, iż krakowskie spotkanie podkreśla wagę dwóch priorytetów polityki zagranicznej RP: współpracy regionalnej i „polityki wschodniej, czyli pomocy krajom PW w integracji ze strukturami europejskimi”. I dalej: „to czy Ukraina podpisze w listopadzie w Wilnie umowę stowarzyszeniową z UE wraz z umową o rozszerzonej strefie wolnego handlu zależy głównie od Ukrainy. (...) Aby ten plan maksimum był możliwy, do postępów Ukrainy musi być przekonana jak największa część państw UE, a *de facto* wszystkie. Takie spotkania, jak to w Krakowie, czy jak wizyta sprzed blisko trzech tygodni w Kijowie mają na celu lepsze zapoznanie się przez państwa UE z osiągnięciami m. in. Ukrainy”.

⁴⁹ Zarzut selektywnego stosowania prawa w powiązaniu z uznaniem dla zasad praworządności i sprawiedliwości prowadziłyby do wskazania polityków, którzy także popełnili przestępstwa, a na skutek swych związków z obozem władzy uniknęli wymierzenia im sprawiedliwej kary. W przypadku Ukrainy mielibyśmy więc nie żądanie uwolnienia byłej premier Julii Tymoszenko, ale ukarania owych domniemyanych nieukaranych z przyczyn politycznych przestępców. Ponieważ nie zaprzeczano, że J. Tymoszenko dokonała zarzucany jej czyn oraz, że faktycznie stanowi on przestępstwo według przepisów prawa ukraińskiego to faktycznie żądanie to wynikało właśnie z uznania przez zachodnie demokracje zasady selektywności prawa karnego, które uwalnia spod jej rygorów członków klasy politycznej. W tym przypadku państwa zachodnie nie tylko kwestionowały faktycznie zasadę równości wobec prawa, ale także rościły sobie prawo do formowania nacisków na procesy sądowe.

⁵⁰ *Ibidem*; Cytowaną diagnozę powtórzono także w: *W Krakowie rozpoczęło się spotkanie ministrów ws. Partnerstwa Wschodniego*; depesza PAP 17.05.2013, www.msz.gov.pl.

stowarzyszenia nie spełniają jej oczekiwań. Przemilczano także liczne uwarunkowania ukraińskiej polityki zagranicznej: duża mniejszość rosyjska oraz liczna społeczność rosyjskojęzyczna – w dużej mierze zainteresowana pogłębianiem politycznych związków z Rosją, a nie z UE i NATO, fakt, iż to partnerzy ze Wspólnoty Niepodległych Państw (Rosja, Białoruś) są głównymi partnerami gospodarczymi Ukrainy⁵¹ oraz istnienie oferty integracyjnej ze strony FR.

Należy dodać, że PAP powtarzał stanowisko jakie wprost było formułowane zarówno przez państwa V4, jak też funkcjonariuszy UE. Na przykład w czasie krakowskiego szczytu V4 – PW (17 V 2013) szefowa unijnej dyplomacji Catherine Ashton „zaznaczyła, że problem wybiórczego stosowania prawa na Ukrainie musi zostać rozwiązany w sposób satysfakcjonujący tak, aby w sprawie umowy stowarzyszeniowej można było *pójść do przodu*”⁵².

W związku z zamieszkami w Kijowie (tzw. Euromajdan) ministrowie spraw zagranicznych V4 wydali kilka wspólnych oświadczeń. Pierwsze zostało przyjęte 12 XII 2013 r. Z zachowaniem pewnych dyplomatycznych form, wyraźnie wspierali działania opozycji. Celowa wydaje się dokładna analiza oświadczenia. W pierwszym zdaniu znajdujemy deklarację, iż państwom V4 zależy „na stabilności politycznej i dobrobycie gospodarczym Ukrainy” oraz zapewnienie, iż „z dużym niepokojem obserwują wydarzenia, do których dochodzi na ulicach ukraińskich miast od czasu szczytu w Wilnie”. Szybko jednak okazuje się, że V4 nie jest zaniepokojone demonstracjami, ale faktem ich tłumienia przez władzę. Najpierw przywołuje ogólną zasadę: „prawo obywateli do pokojowych demonstracji i wyrażania swoich poglądów jest jedną z podstawowych zasad przyświecających OBWE i PW. Zasad, których należy przestrzegać”. Pierwszy problem pojawia się, gdy zastanowimy się nad kwestią, czy każda, nawet spełniająca kryterium pokojowości forma realizacji tego uprawnienia jest dopuszczalna? Czy organizator musi uzgodnić z władzami miejskimi np. termin, miejsce, metody zapewnienia porządku? Czy też może organizować demonstracje gdzie chce i kiedy chce? Czy władza ma prawo zabronić demonstracji, np. ze względu na kryzysową sytuację w państwie czy też w środowisku międzynarodowym? Kolejną słabością tego fragmentu jest fakt, iż przywołując ogólną zasadę, w celu uznania jej wiarygodności zewnętrzny obserwator musiałby być przekonany, iż państwa V4 same bezwzględnie ją przestrzegają (a w Polsce chociażby zachowania służb w czasie corocznych Marszów Niepodległości budziły wątpliwości), a ponadto przywołują je w każdej sytuacji. Tymczasem państwa V4 nie przypominały o owej zasadzie władzom USA, gdy te tłumili Occupy Wall Street, czy

⁵¹ Zob. szerzej: T. Kapuśniak, *Ukraina jako obszar wpływów międzynarodowych po zimnej wojnie*, Warszawa – Lublin 2008.

⁵² 17 maja 2013. *O Partnerstwie Wschodnim w Krakowie*, www.msz.gov.pl.

też władzom licznych państw UE tłumiących demonstracje związane z kryzysem gospodarczym po 2008 r. Kluczową kwestią w zastosowaniu ogólnych zasad jest problem kto jest uprawniony do podejmowania decyzji, czy owa zasada ma zastosowanie do konkretnej sytuacji. W naszym przypadku: czy demonstracje w Kijowie miały charakter pokojowy oraz czy ocena należy do państw V4, czy też do prawowitych władz suwerennego państwa, jakim jest Ukraina? Ministrowie spraw zagranicznych nie mieli wątpliwości, że prawo do decyzji w tej sprawie należy do nich i odmawiali w tym względzie Ukrainie suwerenności: „Stanowczo podkreślamy, że użycie siły, szczególnie przez administrację rządową, wobec nastawionych pokojowo demonstrantów, jest niedopuszczalne. Wzywamy wszystkie strony do zaniechania przemocy. Wzywamy także władze ukraińskie, aby jak najszybciej wszczęły śledztwo wobec osób odpowiedzialnych za użycie brutalnych metod wobec pokojowo nastawionych demonstrantów i domagamy się pociągnięcia winnych do odpowiedzialności. Ponadto ministrowie spraw zagranicznych Grupy Wyszehradzkiej nalegają, aby władze ukraińskie zwolniły z aresztu wszystkich, którzy zostali zatrzymani bez dowodów pogwałcenia prawa”. Skoro wzywa się „wszystkie strony” do zaniechania przemocy, to znaczy, że wszystkie strony ową przemoc stosują, a więc demonstracje nie są pokojowe. Prawnicze formuły, w których administracja rządowa jest opisywana w kategoriach przestępców, a aresztowani demonstranci są z założenia niewinni, w istocie maskuje podział polityczny, w którym władze Ukrainy zostały zdefiniowane jako wróg, a opowiadająca się za podpisaniem umowy stowarzyszeniowej z UE opozycja jako przyjaciel. Interesująca w tym kontekście wydaje się propozycja V4, by w sytuacji konfliktu w sprawie dotyczącej stosunku do UE, funkcję arbitra („mediatora”) spełniała właśnie Unia. Co więcej, strony wewnętrznego konfliktu na Ukrainie, zarówno władza, jak i opozycja (oraz „społeczeństwo obywatelskie”), potraktowane zostały jako równorzędne podmioty, co oznacza odmówienie Ukrainie statusu bytu hierarchicznego (a przy okazji suwerennego, skoro rozjemcą w konflikcie wewnątrzukraińskim ma być zewnętrzny względem Ukrainy ośrodek władzy).

Kończąc oświadczenie akapity piąty i szósty warto zacytować w całości: „Ministrowie spraw zagranicznych Grupy Wyszehradzkiej potwierdzają swoje przekonanie, że każdy kraj ma prawo sam zdecydować o tym, jakie zobowiązania chce podjąć wobec Unii Europejskiej, bez żadnych nacisków ze strony państw trzecich. Podejmując taką decyzję, przywódcy polityczni muszą jednak brać pod uwagę opinię obywateli. Państwa Grupy Wyszehradzkiej potwierdzają stanowisko przyjęte na szczycie w Wilnie, zgodnie z którym Unia Europejska nie zamyka przed Ukrainą drogi do podpisania umowy stowarzyszeniowej, jeśli nasi ukraińscy partnerzy wyrażają taką chęć i gotowość. Państwa Grupy

Wyszehradzkiej zobowiązują się nadal pomagać Ukrainie w umacnianiu jej stosunków z Unią Europejską, przeprowadzaniu reform i modernizacji kraju”⁵³.

Należy zauważyć, że akapit piąty zawiera istotną sprzeczność. Zdanie pierwsze formuje ogólną zasadę, iż państwa same podejmują decyzje odnośnie swych relacji z UE, by w zdaniu drugim ograniczyć ją poprzez mało precyzyjną zasadę, że podejmując decyzję przywódcy muszą brać pod uwagę opinię obywateli. Ministrowie V4 wydają się zakładać, że „obywatele” mają w tej sprawie jedną opinię – dodajmy, inną niż rząd. Zdanie to oznacza w gruncie rzeczy, odmówienie ukraińskim władzom do podejmowania decyzji. Biorąc pod uwagę pluralizm ukraińskiej opinii publicznej w tej kwestii, możemy przyjąć, że „obywatele” to eufemizm oznaczający w istocie opozycję. Na czym w praktyce mogłoby polegać podjęcie decyzji przez przywódców politycznych, biorące pod uwagę „opinię obywateli”, w sytuacji, gdy „przywódcy polityczni” ocenili, że umowa stowarzyszeniowa jest dla Ukrainy niekorzystna, a opozycja wręcz przeciwnie? Nie da się jednocześnie podjąć decyzji o podpisaniu umowy i niepodpisaniu umowy. Uprawnienie do podpisywania umów międzynarodowych mają organy władzy, a nie opozycja, wobec tego do nich należy uprawnienie do podejmowania decyzji. Obywatele (tutaj we właściwym rozumieniu tego słowa, jako zbiór osób posiadających obywatelstwo państwa) w ustroju demokracji parlamentarnej wyrażają swą opinię w wyborach.

Należy wreszcie zwrócić uwagę na sformułowanie, że decyzję państwo powinno podejmować „bez żadnych nacisków ze strony państw trzecich”. Trudno nie dostrzec, że omawiane oświadczenie posiada liczne cechy nacisku politycznego. Można więc domniemywać, że owym „państwem trzecim”, które nie może stosować nacisków jest FR (oferująca Ukrainie kredyt, którego odmówiła jej UE).

Zastanawiający jest akapit szósty. Kontrastuje on z wystąpieniami z okresu przedwileńskiego, gdy sprawę stowarzyszenia przedstawiano w kategoriach łaski wyświadczonej państwu ukraińskiemu. Gdy ta odmówiła podpisania umowy okazało się, że UE jest takim rozwojem sytuacji rozczarowana. Można rozważać, co ministrowie V4 mieli na myśli oferując Ukrainie pomoc w „umacnianiu jej stosunków z Unią Europejską”, w sytuacji gdy Kijów właśnie przeorientowywał swoją politykę zagraniczną w kierunku wschodnim.

Kolejne oświadczenie szefowie dyplomacji państw V4 przyjęli 23 I 2014 r. Także ono wyraża zdecydowane poparcie dla opozycji oraz krytykę władz. Przemilcza polityczną istotę kryzysu – kwestię kierunku polityki zagranicznej Ukrainy i tego, że to rząd państwa ma prawo do podejmowania decyzji w tej kwestii. Używa liberalnej frazeologii, akcentującej prawa obywateli, pomijając zarazem ich

⁵³ 12 grudnia 2013. Szefowie dyplomacji państw Grupy Wyszehradzkiej wspólnie o sytuacji na Ukrainie, www.msz.gov.pl.

obowiązki obywatelskie. W kontekście późniejszego rozwoju sytuacji, konfliktu pomajdanowych władz Ukrainy z opanowanymi przez separatystów obwodami donieckim i Ługańskim warto przytoczyć trzeci akapit oświadczenia: „Przemoc jeszcze nigdy nie przyczyniła się do zażegnania kryzysu politycznego, zaś jej użycie może jedynie pogorszyć już i tak skomplikowaną i niebezpieczną sytuację. Dlatego Ministrowie Spraw Zagranicznych Grupy Wyszehradzkiej stanowczo wzywają wszystkie strony do zaprzestania eskalacji kryzysu, powstrzymania się od dalszej przemocy oraz nawiązania poważnego i wiarygodnego dialogu. Jest to jedyny sposób, aby wypracować rozwiązanie, które będzie mógł przyjąć cały ukraiński naród”⁵⁴.

Miesiąc później odbyło się kolejne spotkanie ministrów spraw zagranicznych V4 (tym razem w formacie V4 + Bułgaria, Grecja i Rumunia). Miało ono miejsce tuż po obaleniu prezydenta W. Janukowycza – z zastosowaniem przemocy, a nie dialogu. Ministrowie V4 nie wydają się jednak zmartwieni faktem zamachu stanu, ale wydają się być takim obrotem sprawy usatysfakcjonowani: „Chciałbym pogratulować Radosławowi Sikorskiemu i towarzyszącym mu ministrom⁵⁵ udanej misji mediacyjnej w Kijowie, która zatrzymała rozlew krwi i umożliwiła polityczne uregulowanie konfliktu – rozpoczął spotkanie szef węgierskiego MSZ Janos Martonyi. Pozostali ministrowie także gratulowali polskiemu koledze udanej misji”⁵⁶ – czytamy w komunikacie podpisanym przez rzecznika prasowego polskiego MSZ.

Autor niniejszego artykułu przyznaje się, że ma poważny problem z interpretacją tego tekstu. Deklarowanym celem kijowskiej podróży ministrów Trójkąta Weimarskiego było skłonienie obu stron konfliktu do dialogu. Wydawało się, że misja odniosła sukces, ustalono bowiem zmianę konstytucji w postulowanym przez opozycję kierunku oraz kalendarz działań, który miał umożliwić

⁵⁴ 23 stycznia 2014. *Wspólne oświadczenie Ministrów Spraw Zagranicznych Czech, Węgier, Polski i Słowacji ws. Ukrainy*, www.msz.gov.pl; Oczywiście, w sytuacji tak napiętego konfliktu o kierunek polityki zagranicznej, nie jest możliwe podjęcie decyzji satysfakcjonującej cały naród. Zastanawiające jest przekonanie, że owo usatysfakcjonowanie miało być skutkiem procesu doprowadzającego do podjęcia decyzji, a nie treści owej decyzji. Można się zastanawiać, czy gdyby skutkiem owego „dialogu” było przekonanie opozycji, że umowa stowarzyszeniowa z UE jest dla Ukrainy niekorzystna i obie strony zgodnie podjęłyby decyzję o przystąpieniu Ukrainy do tworzonego przez Rosję Związku Celnego, to czy ministrowie V4 pogratulowaliby Kijowowi podjęcia takiej decyzji.

⁵⁵ Minister R. Sikorski 20 II 2014 r. złożył wizytę w Kijowie razem ze swymi partnerami z Trójkąta Weimarskiego. Ujawnia to fakt, iż właśnie w weimarskim formacie Polska realizowała przede wszystkim politykę zagraniczną. Osobną kwestią jest fakt, iż „pokojowi demonstranci” z Majdanu pobili ochroniarzy weimarskich ministrów.

⁵⁶ 24 lutego 2014. *Spotkanie szefów dyplomacji Grupy Wyszehradzkiej, Bułgarii, Grecji i Rumunii w Budapeszcie*, www.msz.gov.pl.

społeczeństwu podjęcie decyzji poprzez przyspieszone wybory prezydenckie. A jednak porozumienie zostało złamane – jak się wydaje przez opozycję⁵⁷. Niezależnie jednak od tego, co ostatecznie ustalą historycy w tej kwestii, nie ulega wątpliwości, że sytuacja rozwinęła się inaczej niż przewidywało wynegocjowane przez weimarskich ministrów spraw zagranicznych porozumienie. Wydaje się, że minister R. Sikorski (a także Frank-Walter Steinmeier) był orędownikiem kompromisu, który został zawarty 21 II 2014 r. o godzinie 14:40⁵⁸. Jeżeli więc rozwój sytuacji na Ukrainie był zgodny z jego intencjami to oznaczałoby to, iż skutecznie uspił czujność prezydenta Janukowycza i odwiódł od siłowego rozbięcia Majdanu, co doprowadziło do zwycięstwa opozycji. Choć skłaniam się ku pierwszej wersji, to jednak rozstrzygnięcie naukowe tego dylematu jest bardzo trudne, gdyż intencje polityków nie są możliwe do pewnego poznania⁵⁹. Prześlanką sceptycyzmu co do przypisania R. Sikorskiemu tak makiawelicznych zamiarów jest przyjęcie założenia, iż to raczej USA były skłonne do zaostrzania konfliktu, natomiast UE miała o wiele więcej do stracenia, a mniej do zyskania. Sam Sikorski zaś był sceptyczny odnośnie wiarygodności amerykańskich gwarancji dla Polski⁶⁰.

W przyjętym przez uczestników budapesztańskiego szczytu oświadczeniu można dostrzec rozpoczęcie procesu wypierania z przyjmowanych przez V4 deklaracji na temat Ukrainy frazeologii liberalnej przez realistyczną, która wcześniej była całkowicie nieobecna. Z tej pierwszej pozostaje w istocie jedynie kwestia praw mniejszości narodowych (jak się wydaje za sprawą dbających o swych rodaków Węgier⁶¹): „Ministrowie podkreślają swoje poparcie dla utrzymania suwerenności, niepodległości, integralności terytorialnej i niepodzielności Ukrainy. Wzywają wszystkie siły polityczne do dialogu i porozumienia na

⁵⁷ *Breaking: Estonian Foreign Minister Urmas Paet and Catherine Ashton discuss Ukraine over the phone*, www.youtube.com. Szczególnie ważna wydaje się wypowiedź estońskiego ministra poczynszy od minuty 8:20, gdy informuje on, że zarówno zabici milicjanci, jak i demonstranci, byli zastrzeleni takimi samymi nabojami i z tego samego kierunku oraz, że odpowiedzialność za to ponosi „nowa koalicja”; Zob. także: JSZ, *Kto strzelał na Majdanie?*, www.trybuna.info.

⁵⁸ Zob. m. in. M. Potocki, Z. Parańanowicz, *Wygwizdany rozejm: oto kulisy porozumienia w Kijowie z 21 lutego 2014*, 15 III 2014 r.; www.forsal.pl.

⁵⁹ H.J. Morgenthau, *Polityka między narodami. Walka o potęgę i pokój*, przejrzał i uzupełnił K.W. Thompson, przełożyła r. Włoch, Warszawa 2010, s. 21–22.

⁶⁰ *Sikorski o „szkodliwym” sojuszu z USA*, 22 VI 2014, www.tvn24.pl.

⁶¹ Różnice pomiędzy Polską a Węgrami w stanowisku wobec polityki pomajdanowej Ukrainy wobec mniejszości narodowych uwidoczniły się w trakcie rozmów R. Sikorskiego z ministrem spraw zagranicznych i handlu Węgier Tiborem Navracsisem w połowie lipca 2014 r. Polityk węgierski wprost sformułował oczekiwanie, że Ukraina będzie szanowała prawa mniejszości zawarte w konwencji Rady Europy, tymczasem R. Sikorski „uciekł” w ogólną formułę, „że wszystkie kraje Rady Europy powinny stosować konwencję Rady Europy o ochronie mniejszości”; *Sikorski: Rosja zwiększa wsparcie dla separatystów*, *depesza PAP 14.07.2014*, www.msz.gov.pl.

rzecz utworzenia nowego rządu, który odbudowuje prawo i porządek w kraju. Wzywają do poszanowania praw mniejszości, w tym językowych, zgodnie ze standardami Rady Europy⁶². Państwa V4 zapowiedziały także poparcie wysiłków na rzecz „uregulowania kryzysu finansowego na Ukrainie wspólnie z międzynarodowymi instytucjami finansowymi” oraz „poparcie dla perspektywy europejskiej Ukrainy, opartej na suwerennej decyzji narodu, oraz zacieśnienia stosunków Kijowa z UE”⁶³. Z czasem pojawia się tendencja do pomijania wewnątrzukraińskiego wymiaru konfliktu i określania go mianem „konfliktu (kryzysu) ukraińsko – rosyjskiego”. W oficjalnych oświadczeniach V4 wprost wskazywała, że reformy polityczne i ekonomiczne są środkiem do realizacji celu geopolitycznego, jakim jest „zbliżanie Ukrainy do Unii Europejskiej”⁶⁴. W związku z narastającymi problemami w ustaleniu jednolitego stanowiska V4 w sprawie kryzysu ukraińskiego, zaczęto większy nacisk kłaść na aktywność

⁶² 24 lutego 2014. *Spotkanie szefów dyplomacji*, art. cyt.

⁶³ Jak wyżej. Przykłady wypierania frazeologii liberalnej (a nawet podchodzenia ze zrozumieniem dla przypadków ich ograniczania przez nowe władze, np. uchylene ustawy o podstawach polityki językowej; przy okazji „referendum” krymskiego oraz wyborów w separatystycznych republikach okazało się, że zdaniem V4 obywatele mogą swą wolę wyrażać tylko w formach zgodnych z konstytucją, co stanowiło odejście od narracji z czasów Majdanu) na rzecz frazeologii realistycznej (suwerenność, integralność terytorialna, obowiązek przestrzegania prawa przez obywateli, akt agresji, zmiany geopolityczne) znajdujemy w licznych dokumentach polskiego MSZ, zarówno odnoszących się do współpracy bilateralnej, jak i multilateralnej z partnerami z V4 oraz v4+: 26 lutego 2014. *Szefowie dyplomacji Polski i Czech o Ukrainie i wspólnym działaniu w Europie; Grupa Wyszehradzka: konieczne utrzymanie jedności terytorium Ukrainy*, depesza PAP 28.02.2014; 7 marca 2014. *Spotkanie szefów dyplomacji państw wyszehradzkich, nordyckich i bałtyckich; In the framework of Nordic-Baltic (NB8) and Visegrad (V4) cooperation, the Ministers of Foreign Affairs of the NB8 and v4 countries met in Narva on 6–7 March and issued the following joint statement: 07.03.2014; 13 marca 2014. Spotkanie Ministrów Spraw Zagranicznych Grupy Wyszehradzkiej i Niemiec ws. Ukrainy; 26 marca 2014. W Londynie o wyzwaniach stojących przed NATO; 28 kwietnia 2014. Spotkanie Grupy Wyszehradzkiej i państw Partnerstwa Wschodniego w Budapeszcie; Szefowie MSZ państw Grupy Wyszehradzkiej; depesza PAP 28. 04.2014; Rozszerzenie Unii to sukces – wspólny artykuł ministrów spraw zagranicznych Grupy Wyszehradzkiej i Niemiec, „Rzeczpospolita” z 6 maja 2014 r.; 8 października 2014. *Polsko – czeskie konsultacje polityczne; 30 października 2014. Oświadczenie szefów dyplomacji państw wyszehradzkich o wyborach na Ukrainie; We wtorek szefowie MSZ Polski, Czech, Słowacji i Węgier z wizytą w Kijowie, depesza PAP z 15 grudnia 2014 r., www.msz.gov.pl; Należy odnotować, że V4 nie podjęła tak dramatycznych kwestii, jak wydarzenia w Odessie 2 V 2014 r., zabójstwa opozycyjnych dziennikarzy i polityków, aktywności grup odwołujących się do skrajnych wersji ideologii nacjonalistycznej czy też sytuacji ludności cywilnej w strefie konfliktu we wschodniej Ukrainie. Warto też odnotować, że przed obaleniem prezydenta Janukowycza tendencje separatystyczne wykazywała zachodnia Ukraina. Np. 19 II 2014 r. komitet wykonawczy lwowskiej Rady Narodowej ogłosił przejście „pełnej odpowiedzialności za los regionu i obywateli”, co oznaczało odmowę uznawania zwierzchności władz w Kijowie. V4 nie potępiła tej formy separatyzmu.**

⁶⁴ 30 października 2014. *Oświadczenie szefów dyplomacji państw wyszehradzkich o wyborach na Ukrainie*, www.msz.gov.pl.

Grupy w dziedzinie swoistej „pracy organicznej” na Ukrainie. Polska miała doradzać w sprawach decentralizacji, reformy administracyjnej i finansów publicznych, Słowacja energetyki, Czechy rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, Węgry reform gospodarczych⁶⁵.

O ile w aktywności V4 w kierunku wschodnim Polska zdecydowanie przoduje, to w kierunku południowym, na rzecz rozszerzenia struktur zachodnich o państwa zachodniobałkańskie większe zaangażowanie wykazywali jej partnerzy⁶⁶. Jest to zrozumiałe. Tak jak Polska ma pewne interesy wypływające z sąsiedztwa z Rosją i Białorusią, tak Węgry z sąsiedztwa z państwami południowo-wschodnimi. Należy zauważyć, że jednak także w polityce bałkańskiej RP można odnotować motyw antyrosyjski. Wprost został on wyrażony w opublikowanej przez polski MSZ relacji z sofijskiego spotkania ministrów spraw zagranicznych UE z udziałem ministra Jacka Czaputowicza. Czytamy w nim, że Polska znalazła się w grupie państw unijnych „opowiadających się za zintensyfikowaniem wysiłków mających na celu otwarcie Wspólnoty na Bałkany Zachodnie (BZ), będące pod coraz większym wpływem Rosji i Chin”⁶⁷. Zaś w trakcie narady węgierskich ambasadorów (29 VIII 2016) W. Waszczykowski wyraził się w sposób bardziej ogólnikowy, ale także wyeksponował czynnik bezpieczeństwa Europy, a nie wcześniej szczególnie mocno werbalizowany aspekt aksjologiczny⁶⁸. Regionowi BZ poświęcono uwagę w programie polskiego przewodnictwa w V4 w okresie 2012/13: „W związku z faktem, że okres polskiego przewodnictwa w V4 to czas kluczowy dla sfinalizowania procesu zaplanowanej na 1 VII 2013 r. akcesji Chorwacji do UE, kontynuowane będą polityczne wsparcie dla tego procesu oraz działania na rzecz wspierania prointegracyjnych aspiracji pozostałych państw BZ. W odniesieniu do relacji z regionem BZ, pomocne będzie w zasadnych kwestiach podejmowanie współpracy w formacie V4+, a także w przyszłości rozszerzenie

⁶⁵ 16 grudnia 2014. *Polska i Czechy wspierają reformy na Ukrainie; Grupa Wyszehradzka oferuje Ukrainie pomoc w reformach*, depesza PAP z 16 grudnia 2014 r.; 16 grudnia 2014. *Szefowie dyplomacji Grupy Wyszehradzkiej z wspólną wizytą w Kijowie*; 22 stycznia 2015. *Polsko-słowacka współpraca na rzecz Ukrainy*; 21 kwietnia 2015. *Wiceminister Konrad Pawlik o decentralizacji na Ukrainie*; 30 kwietnia 2015. *Polsko-czeskie konsultacje w Pradze*; 13 października 2015. *Grupa Wyszehradzka wspiera ukraińską edukację*; www.msz.gov.pl.

⁶⁶ M. Gwiazdowski, art. cyt., s. 60–62.

⁶⁷ 16 lutego 2018. *Szef MSZ: UE powinna się skoncentrować na pierwotnych przyczynach migracji*, www.msz.gov.pl; Wymienienie Chin jako państwa, którego wpływy na Bałkanach należy zwalczać potwierdza hipotezę, że szeroko reklamowane zbliżenie polsko-chińskie natrafi na przeszkodę wynikającą z przynależności Polski do struktur europejskich i euroatlantyckich; Zob. M. Habowski, *Elementy zmiany i kontynuacji w polityce Rzeczypospolitej Polskiej wobec Chińskiej Republiki Ludowej po 2015 r.*, „Dyplomacja i Bezpieczeństwo” 2016, nr 1 (4), s. 182–183.

⁶⁸ 29 sierpnia 2016. *Minister Waszczykowski: głos V4 w dyskusji o przyszłości UE musi być silny*, www.msz.gov.pl.

tego formatu o Chorwację (po jej akcesji do UE). Istotnym zadaniem V4 powinna stać się wymiana doświadczeń z państwami BZ z procesu akcesji do UE i pierwszych lat członkostwa w UE⁶⁹. Bałkany Zachodnie miały być też – w planach polskiej prezydencji – jednym z tematów dialogu V4 – USA. Sytuacja w tamtym regionie była także tematem dialogu V4 + Niemcy oraz V4 + Austria, Chorwacja i Słowenia⁷⁰. Ministrowie spraw zagranicznych państw wyszehradzkich każdej jesieni odbywali spotkania ze swymi zachodniobałkańskimi partnerami w formule V4+. Niekiedy „dodatkowymi” gośćmi byli wysocy funkcjonariusze UE (np. komisarz ds. rozszerzenia i polityki sąsiedztwa), czy też ministrowie spraw zagranicznych Bułgarii, Rumunii, Grecji, Litwy, Turcji, Austrii i Włoch. Jako cel spotkań podawano „współpracę na rzecz dalszego wspierania proeuropejskiego rozwoju krajów Bałkanów Zachodnich”, a niekiedy dodawano także zbliżenie do NATO⁷¹. Tematyką ostatniego z dotychczasowych spotkań (11 X 2017), oprócz rozszerzenia UE, była problematyka bezpieczeństwa. W ocenie ministra W. Waszczykowskiego: „Wyzwania takie jak nielegalna migracja, przestępczość zorganizowana, radykalizacja, terroryzm, zagrożenia hybrydowe nie znają granic – współpraca między Unią, jej krajami członkowskimi i regionem Bałkanów Zachodnich jest kluczowa, by stawić im czoło”⁷².

Przechodząc do działań na rzecz wzmocnienia własnej pozycji w UE należy podkreślić, że Polska podkreślała, iż V4 działa na rzecz integracji europejskiej. Wiceminister Grażyna Bernatowicz, przy okazji inauguracji węgierskiej prezydencji w Inicjatywie Środkoeuropejskiej (Central European Initiative, CEI)

⁶⁹ Program Polskiej Prezydencji w Grupie Wyszehradzkiej, www.msz.gov.pl.

⁷⁰ W Bratysławie spotkanie ministrów spraw zagranicznych V4 i Niemiec, depesza PAP z 23 marca 2015 r.; 10 lipca 2017. Minister Witold Waszczykowski na spotkaniu Grupy Wyszehradzkiej z Austrią, Chorwacją i Słowenią; V4, Austria, Słowenia i Chorwacja za rozszerzeniem UE, www.msz.gov.pl.

⁷¹ 4 listopada 2011. Udział Ministra Radosława Sikorskiego w spotkaniu ministrów spraw zagranicznych Grupy Wyszehradzkiej; W czwartek w Polsce szczyt Grupy Wyszehradzkiej i Bałkanów Zachodnich; depesza PAP 24.10.2012; 25 października 2012. Wspólne oświadczenie Grupy Wyszehradzkiej w sprawie Bałkanów Zachodnich; Grupa Wyszehradzka chce, by eksperci pomagali Bałkanom Zachodnim, depesza PAP 25.10.2012; 13 marca 2013. Ombudsmeni z Grupy Wyszehradzkiej i Bałkanów Zachodnich wobec nowych wyzwań; 31 października 2013. Grupa Wyszehradzka o Bałkanach Zachodnich. Spotkanie ministrów w Budapeszcie; 31 października 2014. Spotkanie szefów MSZ państw V4, Bałkanów Zachodnich, Austrii i Włoch w Bratysławie; Szefowie MSZ państw Europy Środkowej powołali fundusz zachodniobałkański, depesza PAP z 13 listopada 2015 r.; 27 listopada 2016. Spotkanie szefów MSZ 16 krajów Europy Środkowej i Południowo-Wschodniej i Mogherini; 29 listopada 2016. Ministrowie SZ V4 i Mogherini o wyzwaniach łączących UE i Bałkany Zachodnie; 29 listopada 2016. Spotkanie ministrów i przedstawicieli 15 krajów Europy Środkowej i Południowo-Wschodniej z udziałem szefowej unijnej dyplomacji; 11 października 2017. Minister Witold Waszczykowski na spotkaniu szefów dyplomacji Grupy Wyszehradzkiej i państw regionu Bałkanów Zachodnich w Budapeszcie, www.msz.gov.pl.

⁷² 11 października 2017. Minister Witold Waszczykowski..., art. cyt.

w styczniu 2013 r. zauważyła, że V4 i CEI „służą temu samemu celowi, a mianowicie przyspieszeniu procesu integracji europejskiej”. „Grupa Wyszehradzka nie jest alternatywą dla Unii Europejskiej, Grupa Wyszehradzka jest wzmocnieniem UE” – zapewniał cztery lata później wiceminister Konrad Szymański⁷³. Zarówno rządy koalicji PO – PSL, jak i PiS głosiły, że V4 jest najbardziej prężnym, czy też najlepiej zorganizowanym ugrupowaniem regionalnym w UE⁷⁴. „Wierzę – głosił R. Sikorski – że Wyszehrad jest teraz dobrze rozpoznawalną marką w UE. Jesteśmy bardzo blisko osiągnięcia rozpoznawalności i porównywalności naszej marki z krajami nordyckimi czy Beneluksu”. Wskazywał także na siłę V4: 65 milionów obywateli, 58 głosów w Radzie UE, czyli tyle samo co łącznie Francja i Niemcy⁷⁵ (w okresie obowiązywania traktatu nicejskiego). V4 reprezentuje „miliony Europejczyków, którzy nie zrezygnowali z Europy, którzy są zdeterminowani, aby Europa odniosła sukces”. Sikorski wyrażał przekonanie, że Europa Środkowa przestała być „przedmiotem decyzji” podejmowanych przez innych⁷⁶. Tromtadacja Sikorskiego została poddana próbie w Budapeszcie, gdy tamtejszy dziennikarz Zoltan Koniczky postawił go przed stanowczą alternatywą: albo zachowywanie i wzmacnianie suwerenności, albo głębsza integracja. Sikorski nie zgodził się z tą realistyczną diagnozą i uciekł w derywację: „Suwerenność to nie kamień, który można po prostu odrzucić. Suwerenność to prerogatywy, które realizuje demokratycznie wybrany rząd. Część z nich pozostawiamy nadal na szczeblu narodowym, ale część dobrowolnie cedujemy na instytucje europejskie”⁷⁷. Czyli jednak region środkowoeuropejski jest przedmiotem decyzji innych, lecz tym razem za naszą dobrowolną zgodą. Biorąc jednak pod uwagę naciski na Polskę i Czechy w sprawie ratyfikacji traktatu lizbońskiego⁷⁸ czy naciski na węgierski rząd V. Orbana można sceptycznie odnieść się do tezy o dobro-

⁷³ 22 stycznia 2013. *O współpracy Grupy Wyszehradzkiej i Inicjatywy Środkowoeuropejskiej na Węgrzech; Wiceminister Szymański: V4 nie jest alternatywą dla UE, jest wzmocnieniem Unii* – depesza PAP z dn. 16.06.2017, www.msz.gov.pl.

⁷⁴ 26 sierpnia 2013. *Grupa Wyszehradzka – najbardziej prężne ugrupowanie regionalne w UE; Wiceminister Konrad Szymański w „Rzeczypospolitej”*; 8 stycznia 2017. *Minister Witold Waszczykowski w programie „Dwoje na jednego” w Polskim Radiu 24*; 8 listopada 2017. *Wiceminister Marek Magierowski z wizytą w Madrycie*, www.msz.gov.pl.

⁷⁵ *Czechy/Sikorski o sile Grupy Wyszehradzkiej i jej potencjale*, depesza PAP 04.07.2012, www.msz.gov.pl.

⁷⁶ *Sikorski: Grupa Wyszehradzka silnym głosem w UE*; depesza PAP 5.07.2012, www.msz.gov.pl.

⁷⁷ *Minister Radosław Sikorski dla węgierskiej telewizji M1: Grupa Wyszehradzka może być jak Beneluks czy kraje skandynawskie*; 5.02.2012, www.msz.gov.pl.

⁷⁸ W Unii obowiązuje postdemokracja. Stenogram z rozmowy prezydenta Czech Vaclava Klause z delegacją Parlamentu Europejskiego, m. in. Hansem-Gertem Poetteringiem, przewodniczącym Parlamentu Europejskiego, oraz Danielem Cohnem-Benditem (Grupa Zielonych), podczas której Klaus był w skandaliczny sposób pouczany przez przedstawicieli Parlamentu Europejskiego; „Nasz Dziennik”, 11 XII 2008.

wolności cedowania uprawnień – wszak traktat lizboński osłabiał m. in. siłę głosu państw V4 w Radzie Europejskiej.

W badanym okresie podstawowymi celami było uzyskanie korzystnego dla państw środkowoeuropejskich budżetu unijnego na lata 2014–2020 (działania te rząd RP ocenił jako zwieńczone sukcesem)⁷⁹, współpraca w sprawie kryzysu migracyjnego⁸⁰, obrona swobodnego przepływu osób wewnątrz UE⁸¹, *Brexitu*⁸² i kształtu UE⁸³ (uzgodnienie deklaracji na temat jedności Europy, która w ocenie polskiego MSZ wpłynęła na ostateczną treść deklaracji przyjętej przez Szczyt

⁷⁹ MSZ: cel Polski – wspólne stanowisko Grupy Wyszehradzkiej ws. budżetu UE, depesza PAP 13.06.2012; Senat za wspólnym stanowiskiem Grupy Wyszehradzkiej ws. budżetu UE, depesza PAP 14.06.2012; 4 lipca 2012. Minister Radosław Sikorski z wizytą w Bratysławie oraz Pradze; Sikorski: Grupa Wyszehradzka silnym głosem w UE, depesza PAP 5.07.2012; Sikorski: 14 spotkań ministerialnych w ramach Grupy Wyszehradzkiej, depesza PAP 11.07.2012; Program Polskiej Prezydencji, art. cyt.; Grupa Wyszehradzka chce, by eksperci, art. cyt.; 26 sierpnia 2013. Grupa Wyszehradzka – najbardziej prężne ugrupowanie regionalne w UE, www.msz.gov.pl.

⁸⁰ Rząd E. Kopacz prezentował stanowisko niejednoznaczne, z jednej strony powtarzając niemiecką retorykę, iż otwartość na migrantów jest „testem na przyzwoitość” i przejawem „solidarności”, z drugiej strony razem z partnerami z V4 przyjmował oświadczenie uznające wprowadzenie obligatoryjnych i stałych kwot uchodźców za nie do przyjęcia. We wrześniu 2015 r. rząd E. Kopacz – inaczej niż pozostali członkowie V4 i Rumunia – poparł jednak podział 120 tysięcy migrantów między państwa UE. Minister Schetyna zapewniał, iż jest to „nasz sukces, a nie porażka”. Rząd B. Szydło prezentował stanowisko zbliżone do partnerów z V4. 24 lutego 2014. Spotkanie szefów dyplomacji Grupy Wyszehradzkiej, Bułgarii, Grecji i Rumunii w Budapeszcie; W piątek w Pradze spotkanie szefów MSZ państw Grupy Wyszehradzkiej i Niemiec, depesza PAP z 10 września 2015 r.; Schetyna rozmawiał w Pradze o uchodźcach, depesza IAR z 11 września 2015 roku; 16 września 2015. O uchodźcach i sytuacji na Wschodzie podczas spotkania grupy Wyszehradzkiej; Praga: Grupa Wyszehradzka i Łotwa przeciwko kwotom, depesza IAR z 21 września 2015 r.; Schetyna: Polska pokazała, że jest w stanie wpływać na politykę europejską, depesza PAP z 24 września 2015 r.; Wiceminister spraw zagranicznych Joanna Wronecka na spotkaniu Grupy Wyszehradzkiej w Pradze (6 IV 2016 r.); Ministrowie ds. europejskich Grupy Wyszehradzkiej m.in. o kryzysie migracyjnym, depesza PAP z 30 maja 2016 r.; W piątek wizyta kanclerz Merkel w Warszawie, rozmowy z premier Szydło i premierami Wyszehradu, depesza PAP z 25 sierpnia 2016 r., www.msz.gov.pl.

⁸¹ 1 grudnia 2013. Szefowie dyplomacji państw Grupy Wyszehradzkiej o swobodnym przepływie osób, www.msz.gov.pl.

⁸² 3 lutego 2016. Szefowie MSZ Polski i Węgier – może być wspólne stanowisko ws. Wielkiej Brytanii; 13 czerwca 2016. Spotkanie ministrów państw Grupy Wyszehradzkiej i Beneluxu; 27 czerwca 2016. Spotkanie ministrów spraw zagranicznych Grupy Wyszehradzkiej, Niemiec i Francji w Pradze; Depesza PAP: Minister Witold Waszczykowski: wkrótce mogą rozpocząć się rozmowy V4 z Wielką Brytanią, www.msz.gov.pl.

⁸³ 21 lipca 2016. Grupa Wyszehradzka na szczycie UE złoży propozycję ws. reformy Unii; Minister Waszczykowski: rodzi się wspólne stanowisko V4 ws. przyszłości UE, depesza PAP z 29 sierpnia 2016 r., www.msz.gov.pl.

Rzymski w marcu 2017 r.)⁸⁴. W dziedzinie bezpieczeństwa należy odnotować stworzenie Wyszehradzkiej Grupy Bojowej UE. Pełniła ona dyżur w pierwszej połowie 2016 r.⁸⁵. W programie prezydencji 2016/2017 „Bezpieczeństwo i stabilność regionu” było trzecim z pięciu priorytetów. Na miejscu pierwszym rząd B. Szydło umieścił punkt „Silny głos V4 w Unii Europejskiej: koordynacja agendy europejskiej i współpraca w zakresie kluczowych wyzwań”⁸⁶. Z racji istnienia stosunkowo aktualnych opracowań kwestii aktywności współpracy wyszehradzkiej czwórki na forum UE pozwałam sobie ograniczyć się do powyższego krótkiego wyliczenia podejmowanych w badanym okresie kwestii i odesłać do literatury przedmiotu⁸⁷.

W kwestii udziału w NATO, oprócz wspomnianej już rozbieżności w kwestii stacjonowania wojsk amerykańskich na terytorium państw V4, należy odnotować jeszcze jedną wymowną rozbieżność. W połowie 2016 r., w związku ze spotkaniem premierów V4 z kanclerz Angelą Merkel, szefowie rządów Czech i Węgier zaproponowali rozpoczęcie dyskusji o armii europejskiej. Stanowisko polskie wobec tego postulatu było ostrożne: „nie wykluczamy dyskusji na temat poprawy zdolności obronnych, także militarnych, Europy, natomiast zwracamy uwagę, że tego typu proces – co wydaje się dobrze rozumiane w Berlinie – musi być komplementarny z NATO i nie może zaburzać spójności polityki obronnej całego Zachodu, która wykracza daleko poza granice europejskie”⁸⁸. W tym samym czasie, rozpoczynając prezydencję w V4, Polska zapowiadała, iż „pod polskim przewodnictwem Grupa będzie intensywnie działać na rzecz implementacji postanowień warszawskiego Szczytu NATO”⁸⁹.

W dziedzinie umacniania pozycji państw członkowskich poprzez wspólne spotkania z innymi partnerami należy odnotować spotkanie premierów V4 z kanclerz Niemiec i prezydentem Francji (Warszawa, 6 III 2013) kanclerz Niemiec (Warszawa, 26 VIII 2016), premierem Japonii (Warszawa, 16 VI 2013),

⁸⁴ 17 marca 2017. Wiceminister Konrad Szymański w „Salonie politycznym” w radiowej Trójce; 13 kwietnia 2017. Minister Witold Waszczykowski w „Kwadranse politycznym” w TVP 1, www.msz.gov.pl.

⁸⁵ Grupa Bojowa V4 na ćwiczeniach, 18 II 2016, www.defence24.pl; Wyszehradzka Grupa Bojowa UE zakończyła dyżur, 1 VII 2016, www.defence24.pl.

⁸⁶ Polska Prezydencja w Grupie Wyszehradzkiej 2016–2017; www.msz.gov.pl.

⁸⁷ A. Adamczyk, *Współpraca państw Grupy Wyszehradzkiej na forum Unii Europejskiej – doświadczenia i wyzwania*, „Studia Europejskie” 2015, nr 4, s. 71–89; A. Wawrzusiszyn, *Grupa Wyszehradzka wobec współczesnych zagrożeń transgranicznych*, „Journal of Modern Science” 2017, t. 1 (32), s. 265–283; A. Czyż, *Państwa Grupy Wyszehradzkiej wobec kryzysu migracyjnego*, „Studia Politicae Universitatis Silesiensis” 2017, t. 18, s. 143–161.

⁸⁸ Wiceszef MSZ: Niemcy i Europa Środkowa mają podobne spojrzenie w kwestii UE, depesza PAP z 26 sierpnia 2016 r., www.msz.gov.pl.

⁸⁹ 1 lipca 2016. Polska prezydencja w Grupie Wyszehradzkiej, www.msz.gov.pl.

premierami państw Beneluksu (Warszawa, 19 VI 2017); spotkania na szczelbu szefów dyplomacji V4 z państwami uczestniczącymi w programie Partnerstwa Wschodniego (Kraków, 17 V 2013; Budapeszt 28 IV 2014; Bratysława, 15 V 2015; Praga, 3–4 V 2016; Warszawa, 12 IV 2017), państwami zachodniobałkańskimi (patrz przypis 74), państwami nordyckimi i bałtyckimi (Gdańsk, 20 II 2013, Narva 6–7 III 2014; Szczyrbskie Jezioro – Strbske Pleso, 12 III 2015⁹⁰), Japonią (New Delhi, 11 XI 2013), Bułgarią, Grecją i Rumunią (Budapeszt, 24 II 2014), Ukrainą (Kijów, 28 II 2014; Kijów, 16 XII 2014), Niemcami (Budapeszt, 13 III 2014; Bratysława, 23 III 2015; Praga, 11 IX 2015; Praga, 27 VI 2016), Egiptem (Bratysława, 15 V 2014), Korei (Bratysława, 17 VII 2014), Wielką Brytanią, Austrią i Włochami (Bratysława 30–31 X 2014), Beneluksu (Praga, 13 VI 2016). Na szczelbu wice-ministrów i dyrektorów departamentów MSZ odbyto m. in. spotkania V4+Indie (Bratysława 27 II 2015), V4+Mołdawia (Kiszyniów, 5–6 III 2015), V4+Gruzja (Tbilisi, 17–20 VI 2015), V4+Partnerstwo Wschodnie (Mińsk, 15 III 2017).

Przeprowadzono także inne formy spotkań, np. seminarium V4 – Japonia „Visegrad Group and Japan, together for Eastern Partnership” (Tokio, 5 II 2013), konferencja „Doświadczenia transformacyjne Grupy Wyszehradzkiej: wnioski dla Półwyspu Koreańskiego” (Warszawa, 4 XII 2014) seminarium V4 – Chiny „China – Europe: New Approach for a New Time” (Pekin, 13 IX 2012)⁹¹. Trzeba jednak zauważyć, że w relacjach z naszym regionem Pekin preferował współpracę z jeszcze szerszą grupą państw regionu (16+1)⁹².

Wreszcie, czwarty wskazany obszar działalności V4, nastawiony na rozwój regionalny poprzez rozbudowę infrastruktury. O znaczeniu tej tematyki dla Polski świadczy fakt, iż w przyjętej przez polski Senat uchwale przyjętej z okazji obejmowania przez Polskę prezydencji w V4 w 2012 r. znajdujemy m. in. ocenę, iż „szczególnym wyzwaniem, które powinno spajać i na nowo definiować współpracę środkowoeuropejską, jest zagadnienie bezpieczeństwa energetycznego”. Miało być ono uzyskane poprzez „konsekwentne współdziałanie” Grupy Wyszehradzkiej z państwami trzecimi. Senat udzielił także poparcia dla

⁹⁰ Rzecznik MSZ M. Wojciechowski istotę tego formatu ujął syntetycznie w słowach: „Ten format rozmów został zapoczątkowany przez Polskę. (...) Wydaje się nam, że to bardzo dobra płaszczyzna współpracy, omówienia sytuacji w regionie. Kraje naszego regionu mają podobne spojrzenie na to, co się dzieje w Europie Wschodniej, mają podobne interesy, są zainteresowane współpracą energetyczną. Mamy silne powiązania gospodarcze i transportowe”. *Schetyna na spotkaniu ministrów V4, państw nordyckich i bałtyckich, depesza PAP z 12 marca 2015 r.*, www.msz.gov.pl.

⁹¹ *Seminarium Grupa Wyszehradzka – Chiny „China – Europe: New Approach for a New Time” w Pekinie; 5 lutego 2013. Grupa Wyszehradzka i Japonia razem dla Partnerstwa Wschodniego; Konferencja V4 – Republika Korei nt. doświadczeń transformacyjnych Europy Środkowej*, www.msz.gov.pl.

⁹² M. Habowski, art. cyt., s. 179–183.

„przedsięwzięć infrastrukturalnych, mających na celu poprawę połączeń między państwami Grupy Wyszehradzkiej”⁹³. W tym samym czasie wiceminister Grażyna Bernatowicz mówiła o infrastrukturze komunikacyjnej na osi północ – południe⁹⁴. Kwestie te podjął także min. R. Sikorski w rozmowach bilateralnych jakie odbył ze swoimi partnerami w trakcie wizyt jakie złożył w Pradze, Bratysławie i Budapeszcie na początku polskiego przewodnictwa⁹⁵. W trakcie wykładu w Węgierskiej Akademii Nauk wyjaśnił, iż realizacja celu przewodnictwa Polski w V4 dotyczącego bezpieczeństwa energetycznego polega na zapewnieniu politycznego wsparcia dla „gazowego korytarza transportowego Północ – Południe”, podjęciu kwestii wydobycia gazu łupkowego oraz kontynuację współpracy w energetyce jądrowej⁹⁶. Powtórzył w ten sposób tezy zawarte w programie polskiego przewodnictwa w V4, który wnikliwie omawiał znaczenie tego aspektu (poruszając także kwestie zapewnienia dostaw ropy naftowej oraz współkształtowania polityki energetycznej i klimatycznej UE). Autorzy programu zwrócili uwagę, iż w pierwszych latach po zakończeniu zimnej wojny państwa środkowoeuropejskie skoncentrowały się na budowie swych kontaktów z państwami zachodnimi, zaniedbując współpracę regionalną. Skutkiem tej tendencji było powstanie infrastrukturalnego i regionalnego deficytu „w zakresie współpracy gospodarczej, kulturalnej oraz społecznej, co wpływa hamująco na dynamikę rozwoju Grupy Wyszehradzkiej, a nawet rzutuje negatywnie na nasze bezpieczeństwo, czego doświadczyliśmy np. w dziedzinie energetyki”. Po dokonaniu diagnozy polski MSZ przedstawia zadania do realizacji: 1) zwiększenie nacisku na poprawę infrastruktury, która ułatwiłaby kontakty społeczeństw krajów wyszehradzkich; 2) dalszy rozwój stosunków gospodarczych, kulturalnych i naukowych. Rozwijając drugie z zadań na pierwszy plan wyeksponowano konieczność wspierania wymiany młodzieży, studentów oraz pracowników naukowych. Nie miał to być cel sam w sobie: „Potrzebujemy większego wzajemnego zrozumienia naszych społeczeństw, obciążonych historycznymi stereotypami, a także wykorzystania naszego położenia geograficznego dla pozyskania nowych inwestycji, przyspieszenia wzrostu gospodarczego oraz umocnienia bezpieczeństwa narodowego”. Program przewodnictwa wskazywał konieczność tworzenia „szlaków komunikacyjnych wzdłuż wschodniej granicy Unii Europejskiej i lepsze

⁹³ *Senat za wspólnym stanowiskiem Grupy Wyszehradzkiej ws. budżetu UE, depesza PAP, 14.06.2012, www.msz.gov.pl.*

⁹⁴ *Wiceminister Grażyna Bernatowicz o Grupie Wyszehradzkiej, Polonia 24, 22.06.2012, www.msz.gov.pl.*

⁹⁵ *4 lipca 2012. Minister Radosław Sikorski z wizytą w Bratysławie oraz Pradze; Minister Radosław Sikorski dla węgierskiej telewizji M1: Grupa Wyszehradzka może być jak Beneluks czy kraje skandynawskie; 5.02.2012, www.msz.gov.pl.*

⁹⁶ *Sikorski: Grupa Wyszehradzka silnym głosem w UE; depesza PAP 5.07.2012, www.msz.gov.pl.*

połączenia z partnerami w regionie, co w efekcie służyłoby trwałemu połączeniu regionu bałtyckiego z adriatyckim i czarnomorskim⁹⁷.

W związku z zapewnieniami sprawującymi po Polsce przewodnictwo w Grupie Węgrów, iż będą kontynuowali kluczowe projekty zainicjowane przez Rzeczpospolitą minister ds. europejskich Piotr Serafin wyciągnął wniosek, że „im sprawniej będziemy wdrażać mapę drogową wyszehradzkiego rynku gazu, tym więcej pozyskamy środków na projekty infrastruktury energetycznej z budżetu UE”⁹⁸. Rozwijanie współpracy w tych dziedzinach było także jednym z tematów budapesztańskiego spotkania premierów (14 X 2013) oraz licznych spotkań na niższym szczeblu⁹⁹. Min. G. Schetyna zwracał uwagę na autonomiczność tej dziedziny współpracy wyszehradzkiej: „nie należy zapominać, że Grupa Wyszehradzka jest przede wszystkim formatem regionalnej współpracy sektorowej zorientowanej na rozwój czterech krajów poprzez rozwiązywanie wspólnych problemów. Odmienne podejście do niektórych problemów międzynarodowych absolutnie nie przekreśla pozytywnej dynamiki współpracy w innych dziedzinach, takich jak: rozwój infrastruktury komunikacyjnej i transportowej, ochrona środowiska, turystyka czy bezpieczeństwo energetyczne”¹⁰⁰. Zmiana rządu także w tej dziedzinie nie oznaczała zmiany realizowanej polityki. Wydaje się, że głównie w kategoriach wewnętrznej walki politycznej należy traktować deklarację ministra W. Waszczykowskiego wygłoszoną na konferencji prasowej po spotkaniu z min. P. Sijjártó: „Po zmianie rządu w Polsce kilka miesięcy temu, dzisiaj nareszcie mamy możliwość odejścia od tylko retoryki wzmacniania naszej współpracy regionalnej i przypomnienia, że Grupa Wyszehradzka istnieje od 25 lat, a zająć się realizacją szeregu projektów regionalnych. To dotyczy energetyki, infrastruktury, ekologii i wielu innych”¹⁰¹. O niedostatkach w rozwoju infrastruktury transportowej i energetycznej (a także cyfrowej) czytamy również

⁹⁷ Program Polskiej Prezydencji w Grupie Wyszehradzkiej, www.msz.gov.pl.

⁹⁸ 26 sierpnia 2013. Grupa Wyszehradzka – najbardziej prężne ugrupowanie regionalne w UE, www.msz.gov.pl.

⁹⁹ Budapeszt: Donald Tusk na szczycie Grupy Wyszehradzkiej, www.premier.gov.pl; Zob. także: 21 listopada 2013. Wizyta wiceminister H. Mościckiej-Dendys w Pradze; 11 kwietnia 2014. Przewodnictwo w Grupie Wyszehradzkiej tematem polsko-słowackich rozmów; 31 października 2014. Spotkanie szefów MSZ państw V4, Bałkanów Zachodnich, Austrii i Włoch w Bratysławie; 16 grudnia 2014. Polska i Czechy wspierają reformy na Ukrainie; 17 grudnia 2014. Minister Schetyna spotkał się z ambasadorami mówiącymi po polsku; Minister Schetyna: MSZ będzie wspierał dyplomację samorządową, depesza PAP z dnia 17 maja 2015 r., www.msz.gov.pl.

¹⁰⁰ Minister Spraw Zagranicznych Grzegorz Schetyna, Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2015, posiedzenie nr 91 w dniu 23 IV 2015, www.sejm.gov.pl.

¹⁰¹ 3 lutego 2016. Szefowie MSZ Polski i Węgier – może być wspólne stanowisko ws. Wielkiej Brytanii, www.msz.gov.pl.

w dokumentach programowych polskiej prezydencji w okresie 2016/2017. Wśród pięciu priorytetów, na miejscu drugim wskazano: „Budowanie synergii przez wzmocniony dialog: rozwijanie współpracy regionalnej w oparciu o synergie instytucjonalne i funkcjonalne”, na miejscu czwartym „Tożsamość i wizerunek V4: budowanie jedności w oparciu o wspólne dziedzictwo i wartości, społeczny wymiar współpracy oraz efektywne strategie komunikacji”, ostatnim z priorytetów był punkt „Spójność i powiązania: wzmacnianie spójności oraz rozwijanie współpracy V4 przy ulepszaniu połączeń transportowych”¹⁰².

Narastała także świadomość, iż współpraca infrastrukturalna nie może się zamykać w gronie państw wyszehradzkich. Przy okazji warszawskiego spotkania V4 z państwami zachodniobałkańskimi (ale także Bułgarią, Rumunią i Włochami) w listopadzie 2016 r. W. Waszczykowski mówił: „Uważamy, że państwa Europy Środkowej i Południowo-Wschodniej powinny współpracować także w kwestiach gospodarczych, zwłaszcza przy budowie infrastruktury transportowej, energetycznej, która powinna łączyć nasze kraje. Bezpieczeństwo energetyczne, zwłaszcza dywersyfikacja dostaw gazu, to jest kluczowy problem dla rozwoju naszych gospodarek”¹⁰³.

Należy wyeksponować fakt, iż rząd B. Szydło i prezydent Andrzej Duda traktowali V4 jako jeden z trzech formatów współpracy środkowoeuropejskiej. W dziedzinie polityki bezpieczeństwa priorytet nadawano współpracy zainicjowanej szczytem bukaresztańskim¹⁰⁴, a w dziedzinie infrastrukturalnej polsko-chorwackiej (i, jak się wydaje, wypływającej z amerykańskiej inspiracji) koncepcji *Trójmorza*¹⁰⁵.

Podsumowując, należy uznać, że polska polityka w V4 wykazywała duży stopień ciągłości. Elementem, który różnicuje okres przed i po powstaniu rządu PiS jest pogorszenie relacji Polski z Niemcami i Francją. Polskie elity polityczne

¹⁰² *Polska Prezydencja w Grupie Wyszehradzkiej 2016–2017*, art. cyt.

¹⁰³ 29 listopada 2016. *Spotkanie ministrów i przedstawicieli 15 krajów*, art. cyt.

¹⁰⁴ Jeszcze w okresie rządów koalicji PO – PSL ekspert prognozował: „Wobec erozji kooperacji Polski z państwami Grupy Wyszehradzkiej, Rumunia może stać się głównym regionalnym sojusznikiem”. P. Pacuła, *Polsko-rumuńska współpraca obronna. Stan obecny i perspektywy*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2015, nr 35, s. 11.

¹⁰⁵ „W naszym strategicznym interesie leży, by *Trójmorze*, a więc region położony między Bałtykiem, Adriatykiem i Morzem Czarnym, jak najszybciej osiągnęło zachodnioeuropejski poziom rozwoju cywilizacyjnego oraz komfort bezpieczeństwa. W związku z tym rozwijamy różne formaty współpracy regionalnej: od realizowanego na szczepku prezydentów projektu 12 państw *Trójmorza*, skupionego na infrastrukturze północ – południe i bezpieczeństwie energetycznym, przez zdynamizowaną Grupę Wyszehradzką, zorientowaną na potrzeby dziewięciu państw wschodniej flanki NATO Inicjatywę Bukaresztańską, po dialog z szeregiem państw regionu z wykorzystaniem formuły V4+”; Minister Spraw Zagranicznych Witold Waszczykowski, *Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2017 roku, posiedzenie nr 35 w dniu 9 II 2017*, www.sejm.gov.pl.

należy pochwalić, że akceptują odmienność stanowisk partnerów w niektórych sprawach (np. stosunek do FR), rozwijając współpracę w tych dziedzinach, w których panuje konsensus.

Analiza przyjętych przez V4 dokumentów dotyczących kryzysu ukraińskiego wydaje się potwierdzać słuszność przyjęcia stanowiska materializmu metodologicznego. Politycy instrumentalnie traktują idee, na które się powołują i w zależności od potrzeb politycznych (zwalczania wrogów, wspierania przyjaciół) posługują się bądź realistyczną, bądź liberalną frazeologią.

SŁOWA KLUCZOWE

Grupa Wyszehradzka, państwa Europy Środkowej, Unia Europejska, NATO, Rosja, Ukraina, europejska integracja

KEYWORDS

Visegrad Group, countries of Central Europe, the European Union, NATO, Russia, Ukraine, European integration

S u m m a r y

Poland in the Visegrad Group (2011–2017)

The aim of the article is to describe and explain Poland's activity within the Visegrad Group (V4) during the period of the second premiership of Donald Tusk and the premierships of Ewa Kopacz and Beata Szydło. In the aforementioned period, Poland had the presidency in the Group twice (July 2012–June 2013 and July 2016–June 2017). Those were the months of Poland's particular involvement in the activities of this structure. Despite repeated opinions of some commentators and politicians that V4 is effectively dead, the cooperation in this formula has been surprisingly enduring, which makes it worthwhile to analyse the Polish activities within it. The V4, established in 1991, does not meet the criteria defining an international organization. However, in the view of Polish foreign ministry, this is not a disadvantage, since the lack of an institutional basis has turned out to be an exceptionally good solution. It enables the members to respond to challenges and crises more easily, as well as react to the quickly-changing political reality.